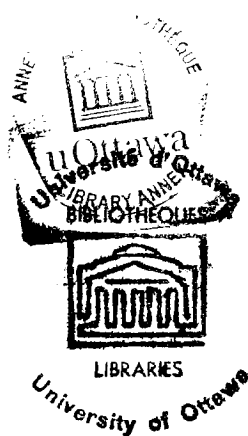

IVAN BAHRIANYI'S LITERARY WORKS
ENLIGHTENED BY CRITICAL REVIEWS

by Julia Woychyshyn

Thesis presented to the Faculty of Arts,
of the University of Ottawa through the
Department of Slavic Studies as partial
fulfillement of the requirements for the
degree of Master of Arts.

Ottawa, Canada, 1967.

*Reçu
May 19, 1967
Beauchamp, uni
Secretary*

UMI Number: EC56041

INFORMATION TO USERS

The quality of this reproduction is dependent upon the quality of the copy submitted. Broken or indistinct print, colored or poor quality illustrations and photographs, print bleed-through, substandard margins, and improper alignment can adversely affect reproduction.

In the unlikely event that the author did not send a complete manuscript and there are missing pages, these will be noted. Also, if unauthorized copyright material had to be removed, a note will indicate the deletion.

UMI®

UMI Microform EC56041
Copyright 2011 by ProQuest LLC
All rights reserved. This microform edition is protected against
unauthorized copying under Title 17, United States Code.

ProQuest LLC
789 East Eisenhower Parkway
P.O. Box 1346
Ann Arbor, MI 48106-1346

ACKNOWLEDGMENT

This thesis was prepared under the guidance of the Head of the Department of Slavic Studies, Prof. Constantine Bida, Ph.D., to whom deep gratitude and appreciation are here expressed.

ЗМІСТ

Розділ	Сторінка
Вступ.....	III
I.-Життєпис.....	1
II.-Поетична Творчість.....	18
III.-Прозові Твори.....	41
IV.-Твори Івана Багряного в перекладах.....	67
Додаток.....	82
Висновки.....	88
Бібліографія.....	91
Abstract	102

ВСТУП

Основним завданням цієї тези є проаналізувати і схарактеризувати літературну творчість Івана Багряного, взявши до уваги також думки інших критиків та подати, по можності, об'єктивну оцінку її мистецької вартості.

У випадку Багряного це досить важке завдання, бо засяг діяльності досліджуваного автора був багато ширшим, як тільки література, і цей фактор безперечно мав вплив і на його письменницьку діяльність. Можна навіть твердити, що такі ділянки, як політика, активне громадське життя, публіцистика, тощо, були стимулом і матеріалом для його літературної творчості.

Якщо вглибитися у його твори, то побачимо, що основною їх провідною ідеєю, їх лейтмотивом, спеціально після-воєнної творчості було намагання наголосити питання гідності української людини. Це теж помітне у його публіцистичних творах. Однак, ми тут обмежуємося тільки до літературного надбання Багряного і тому розглянемо в цій праці декілька аспектів його стисло літературної творчості.

В першому розділі подаємо канву життєпису автора, тісно пов'язуючи життя письменника із його літературною діяльністю, згадуючи тільки побічно його прояви в інших ділянках життя.

Другий розділ праці присвячено виключно розглядові поезії Івана Багряного. Зроблено це на підставі збірки Золотий Бумеранг. Подані та цитовані думки інших авторів про цю поезію використано тут для скріплення наших думок і завваг щодо стилю, форми та вартості віршів.

У третьому розділі розглянено прозові твори Багряного в хронологічному порядку появи їх друком. До кожного твору подаємо думки і цитати критиків й рецензентів та короткими аналізами намагаємося дати свою оцінку цих творів.

Четвертий розділ, який присвячено перекладам творів Багряного, має на меті показати засяг впливу, що його зробив автор своїми творами на західнього читача і теж, як сприймаються його твори в чужих мовах. Для цього було зібрано рецензії та критичні відгуки, що появились в чужих журналах й часописах і на їх підставі зроблено висновки. Через надмір матеріялу до цієї теми, відгуки невикористаних у тезі рецензій поміщено в додатку, для пізнішого їх використання чи інформацій.

Велика кількість публіцистичної творчости Івана Багряного зовсім не використана в цій тезі і могла б бути матеріялом для іншої праці. Багряний був блискучим промовцем і полемістом та виказував незвичайні організаційні здібності. політика і провідника. Одначе, тут

ми взяли під увагу тільки літературну творчість письменника і використали доступні нам матеріали про автора тільки в цьому аспекті, зовсім не беручи під увагу великої кількості публіцистичних і полемічних писань Багряного.

В своїх кінцевих висновках ми старалися показати і виявити причини, які спонукали Багряного виступити в обороні гідності української людини, та зупинилися над питанням, наскільки він, як автор вив'язався з цього завдання. Ми теж старалися обґрунтувати потребу об'єктивного погляду на літературну творчість Багряного та потребу аналізу його творів з безсторонньої точки погляду.

I

ЖИТТЄПИС

Життєпис Івана Багряного, як і кожного письменника, тісно в'яжеться із його власною літературною діяльністю. Не знаючи життєвого шляху поета, мабуть було б важко зрозуміти й правильно оцінити його творчість. Вона могла б видатися відірваною і неповною.

Вже в дуже молодому віці, за словами самого письменника, будучи десятирічним хлопцем, довелося Багряному пережити родинну трагедію. Комуністи вбили його дядька за приналежність до української армії Симона Петлюри, і на його очах замордували старенького, 92-річного, однорукого діда-пасічника. Це залишило в душі малого хлопчика, слід глибокої ненависти до режиму, що з роками не тільки не послаблювалася, але вибухала сильним виявом гніву й обурення, від світанку його творчості і аж до кінця.

Народився Іван Багряний 2 жовтня, 1907 року в селі Куземені, між Охтиркою і Полтавою, в родині муляра Павла Лозов'яги, якому він присвятив збірку своїх творів В поті чола. Присвята подана в таких словах: "Ветеранові цегли і вапна - людині, що не прочитала навіть свого пашпорта зроду - цю книгу з любов'ю присвячує син". Своїй матері, яка походила з селянської родини Івана Кривуші, присвятив письменник свій твір Аве Марія. В присвяті він писав:

"Вічним бунтарям і протестантам, всім хто родився рабом і не хоче бути ним, всім скривдженим, зборканим і своїй бідній матері крик свого серця присвячує – автор".

Освіта Багряного не була послідовною. Вчився – де тільки була змога. Перші роки проводить в церковно-приходській школі в Охтирці. Від 1916 до 1919 року – у вишій початковій школі, де вже 11 – 12-річним хлопцем редагував шкільний, писаний від руки журнал "Надія". В 1920 році вчиться в охтирській технічній школі слюсарського ремесла, але, не закінчивши навчання, переходить до краснопільської художньо-керамічної школи, яку кінчає в 1922 році. В роках між 1922 і 1926 працює в шахтах Донбасу, де належить до так званої робітничої опозиції, за що був переслідуваний. Як малолітнього, його не засудили, але тавро політичної неблагонадійності залишилося на ньому назавжди.

В 1926 році Іван Багряний записується до Київського Художнього Інституту, який кінчає в 1929 році. Однак, після зложення всіх іспитів, йому, з огляду на націоналістичну і протирежимну літературну діяльність, не дозволили захищати дипломову працю.

В ці роки студій він віддавав увесь свій вільний час поетичній творчості. Тут він також вперше включився в життя тодішньої, дуже активної групи поетів і письменників,

що називалася спочатку "Ланка", а в 1927 році змінила назву на МАРС /Майстерня Революційного Слова/, що була немов би київською філією "Вопліте". Сюди належали такі письменники і поети як: Б. Антоненко-Давидович, Григорій Косинка, Євген Плужник, Дмитро Фальківський, Валеріян Підмогильний, Теодосій Осьмачка, Дмитро Борзняк, Борис Тенета, Дмитро Тась і інші.

В 1926 році в журналі Глобус, ч. 19, в Києві, появилася перша поезія за підписом Івана Багряного під заголовком "В місто". В наступних роках, його поезії й оповідання появляються на сторінках всіх відомих тоді журналів, як Життя й Революція, Червоний Шлях, Всесвіт, Глобус, Плужанин, Гарт, Кіно та інші. В 1927 році поет друкує поему "Монголія" в журналі Життя й Революція. В 1928 році в київському письменницькому видавництві "Маса" виходить перша збірка його поезій До меж заказаних. В тому часі він пише теж політично-сатиричні твори, такі як: епопея "Комета"/ з якої дійшли до нас тільки уривки, бо рукопис, висланий до друку редакторові журналу Глобус був перехоплений органами Н.К.В.Д. та, пізніше, на допиті в 1932 році, був одним із доказів в обвинуваченні Багряного у протирежимній праці/; поема "Батіг, що збереглася в цілості; велика поема "Гутенберг", яка пропала в часі українського лихоліття в 1930-их роках,

а також запланована але не зреалізована поема "Ульріх фон Гутен", яка мала бути тематично пов'язана з німецьким рухом "Йтурм унд Дранг-у", але з суто українським змістом.

Влітку 1929 року, перебуваючи на відпочинку в місті Охтирці, Багрянний написав і власним коштом видав, надрукувавши в місцевій друкарні, поему Аве Марія. З допомогою свого доброго знайомого він дістав дозвіл на друк, а опісля, поставивши друкарям могорич, ця маленька книжечка /розміром 5 на 3 цілі, 106 сторінок друку, під фірмою видавництва "САМ"/, була видрукувана за одну ніч накладом 1200 примірників. В серпні 1929 року, автор розіслав цей твір до всіх книгарень. Поки прийшла заборона уряду, 90% накладу було розкуплено, а решта була skonфіскована владою. Цей твір, mimo того, що був дуже слабкий і не мав високої мистецької вартості, ні з ідейного, ні з тематичного боку, був суворо засуджений офіційними критичними чинниками. Змістом твору була дуже часто повторювана як в світовій так і в українській літературі тема про дівчину, що в наслідок тяжких життєвих обставин стала повією, та про її сина, що довідавшись про це, попадає в страшну розпуку і т. д. Радянська критика дуже гостро виступила проти цього твору, назвавши його: "порнографічний натуралізм, що дальших зразків його ми не наводимо, шануючи видання і його читачів, та густа домішка слинявого

сентименталізму"¹ Це слідувало по уривкові з чотирьох рядків, який ми тут зачитуємо:

Млосно люстри горіли,
Двоє тіл, як слизький верболоз...
Під цю оргію стіни зомліли
Від любовних прийомів і поз.

Безперечно тяжко оправдати поета, що зводить суть твору до малювання саме таких образів, але в основному радянській критиці не залежало на цьому. Їх увагу привернув до себе не самий твір, а вступ до нього написаний у формі листа до друга, який звучить так:

"Друже мій любий!
Прошу – не називай мене поетом, бо це мене жорстоко ображає. Не іменуй мене поетом, друже мій, бо поети нині – це категорія злочинців, до якої я не належав і не хочу належати. Не іменуй же мене поетом, бо слово поет скорочено стало визначати: – хамелеон, проститутка, спекулянт, авантюрник, ледар... Не іменуй же мене поетом, друже мій. Я хочу бути тільки людиною, яких так мало на світі, я хочу бути тільки нею..."²

В продовженні цього вступу Багрянний відкидає пропозицію друга "обминати каміння, бути гнучким та липким" бо, за його словами, "це гидко", а натомість вибирає "свій похід по дорозі, обсипаній камінням", бо його людська гідність не дозволяє йому писати так, як диктує партія. Саме це найбільше вразило офіційну критику.

---

¹Коваленко, Борис, "Вале Галтура", Літературно-критичні статті, В-во "Радянський Письменник", Київ, 1962 р., ст. 310. Ця стаття вперше появилася під псевдом К. Потапчук, в Літературній Газеті, 4.13, за 1 липня, 1929 р.

²Цитуємо за: Нитченко, Дмитро, "видатна постать нашої доби" в Українські Вісті, ч. 8, 23 лютого, 1964 р., ст. 5.

Згадуваний вже К. Потапчук-Б. Коваленко в Літературній Україні за 1929 рік, писав: "на нашу думку це шлях не новий, шлях активно-реакційних куркулячо-буржуазних синків, озвірілих на все людство зо всіми його перспективами, співців містичного самозабуття і паразитного індивідуалізму".³

Цікавим є той факт, що проминуло багато років, і в 1962 році видавці критичних писань Бориса Коваленка уважали за відповідне передрукувати статтю про Івана Багряного, додаючи до неї свої замітки. Борис Коваленко був марксістський ортодоксальний критик 1930-их років. Все це в основному показує, що погляд на роль поета в радянській дійсності не змінився, і, що Багряним цікавиться офіційна критика і тепер, стараючися обнизити його вартість як поета і письменника. Видавці критичних статей Б. Коваленка у примітках подають наступне:

"Ця рецензія вміщується нами як характерний документ часу, який свідчить, як радянська критика розпізнала теперішнього "діяча" емігрантського літературного смітника ще, так би мовити, "на заре его юности".⁴

Таку критику важко приймати як поважну й об'єктивну. Це з одним прикладом саме такого цькувального характеру критики зустрілися ми в журналі Критика за жовтень, 1981 року.

---

³Цитую за: Нитченко, Дмитро, "Видатна постать нашої доби", Українські Вісті, ч. 8, 23 лютого, 1964 р., ст.6.

⁴Коваленко, Борис, цитована праця, ст. 364-365.

Це офіційний огляд всієї творчості Багряного партійним критиком О. Правдюком, що ніяк не виглядає на об'єктивну критику, а скорше, є денунціяцією і засудом Багряного, як "ворога народу".

Витворюється враження, що тодішня критика упростила всю справу тим, що просто поділила всіх письменників на куркулів /яким до речі не був Багрянний/, і на пролетарів. Зачисливши когось до першої групи, вони старались доказати, що ця людина робить все в ім'я своєї, т. зв. класової приналежності. Правдюк і пише так:

Соціалістичний наступ несе загибель куркулеві. Тому він скиглить і оскирається одночасно. Куркуль лютує, нахабніє і, часом забуваючи про обережність, одверто з обрізом іде захищати себе. Такий своїм характером є виступ Багряного в його "Аве Марія". Поет наважився рішуче виступити проти радянського суспільства. Своєю виступом в "Аве Марія" Багрянний довів, що він не тільки не мириться з радянською дійсністю, а⁵ має намір боротися проти неї, змінити її.

Бачимо, що цей вчинок досить дорого обійшовся поетові. Його наступна збірка поезій В поті чола, що була написана в 1928-1930 р. і подана до цензури так званого Укрліт-у, не дивлячись на те, що в ній автор оспівував т.зв. пролетарів: кравців, шевців, бондарів, мулярів і тому подібних, - не була допущена до друку. Це виглядає на парадокс, бо виходить, що керуюча тоді

---

⁵Цитую за: Нитченко, Дмитро, "Видатна постать нашої доби", Українські Вісті, ч.8, 23 лютого, 1964 р. ст.6.

кляса пролетарів заборонила друкувати речі, що властиво, мали б поширювати культ людей праці. Рукопис збірки В поті чола був у архіві поета й прозатка Олекси Слісаренка, який ще довго по забороні старався про дозвіл її видрукувати. Треба припускати, що рукопис цей пропав разом із всіми іншими речами Олекси Слісаренка, який, будучи арештованим в 1934 році, загинув у концтаборі в 1937 році.

В 1930 році у харківському видавництві "Книгоспілка" вийшов друком віршований історичний роман Багряного під назвою Скелька. Так називалося одно із сіл на Полтавщині. Сам твір був написаний у 1928 році в батьківській хаті, в Охтирці на Нижньо-Кошелівській вулиці ч.51, за 22 дні горячкової праці. Поет описує тут час панування російських царів, а темою твору стали народні перекази про Куземенський монастир над річкою Ворсклою, що його захопили в своє посідання російські ~~російські~~ монахи і використовували довколишнє населення. Цей монастир був пізніше спалений селянами. Не зважаючи на це, комуністична критика засудила поета за його націоналістичне та патріотичне наставлення в цьому творі.

В 1931 році журнал Критика друкує статтю партійного критика О. Правдюка під назвою "Куркульським шляхом", в якій він представляє всю творчість Багряного в дуже несприятливому а то й небезпечному для автора світлі.

Оце цитата із цієї статті:

Багрянний у всіх історичних процесах 17-18 століття бачить лише одне, національне поневолення України... Скелька Багряного свідчить, що він не зробив повороту і не сійшов зі старих позицій класово-ворожих пролетаріатові. Від самого початку поет став співцем куркульської ідеології і до сьогодні залишається таким.⁶

Після такого офіційного засудження поета, важко йому стало не тільки творчо працювати, але й взагалі знайти якийнебудь заробіток, тимбільше, що навіть ті, що його донедавна підтримували, почали зникати в застінках ГПУ. Навіть перекладів Багряного не приймали до друку. Все ж таки, він писав далі, хоч ніде й не друкував своїх творів. В середині 1932 року Багрянний подав до в-ва "Література і Мистецтво" свій новий роман Мариво, що був написаний прозою. Рукопис цей був висланий для рецензії вже до самого Ц.К. партії і дозволу на друкування автор так і не дістав. Рецензію на цей роман писав Баран і вона була такою гострою, що Багряному відмовили навіть дати їй копію, але за допомогою знайомих, він її таки одержав. Побачивши, що справа офіційного дозволу є зовсім безнадійною, Багрянний мав на думці змінити назву твору і вислати його до видавництва в іншій місцевості й під фіктивним ім'ям. Але, скоро після того письменник був арештований на вулиці Києва.

---

⁶Цитуємо за: Нитченко, Дмитро, "Видатна постать нашої доби", Українські Вісті, ч.8, 23 лютого, 1964 р., ст.6.

Просидівши цілий рік під слідством в камері смертників у харківській в'язниці, Багряного засуджено було в 1933 році на п'ять років заслання і вивезено на Далекий Схід. Під час його ув'язнення та слідства поет написав один з унікальних своїх творів – "Золотий Бумеранг", який пізніше був частинно відтворений поетом і виданий вже на еміграції, про що буде мова пізніше. На засланні письменник перебував до 1936 року. Підозріваючи, що йому продовжать заслання, що практикувалося у відношенні майже до всіх засланців, він втік з каторги та переховувався між знайомими в Буретинському та Сучанському районах. В 1938 році Багрянний приїхав додому, але по чотирьох днях його знову арештують, і він перебув у тюрмі ще 2 роки і чотири місяці, з того 83 дні провів у камері смертників, діставши вирок смерти. Після упадку ежова, Багряного справу поновно переглянено, і з браку доказів, його звільнено й віддано під нагляд Н.К.В.Д. та вислано до рідного міста лікуватися, без права виїзду. /В тюрмі він захворів на туберкульозу/.

Під час окупації України німцями письменник працював в Охтирській газеті, а також дописував до харківської Нової України під псевдонімом "Сорок сорок". Зрозумівши політику німців, він перестав працювати в газеті, заробляв на прожиток малюванням декорацій в харківському

театрі, а одночасно працював над сатиричною п'єсою Генерал, яку збирався ставити в цьому театрі. Але тодішній директор театру В. Кривуцький, щоб не викликати гніву в німців, відмовився її ставити. Внедовзі Багрянний рішив тікати на Захід.

В Галичині він працював якийсь час у Пресовій Службі Української Повстанської Армії, для вояків якої він написав велику кількість агітаційних листівок, пісень, коломийок, жартів та малював плякати. Багрянний був членом У.Г.В.Р. /Українська Головна Визвольна Рада/ і брав участь в І-му Зборі У.Г.В.Р. весною 1944 року в Карпатах.

В 1943 році письменник написав прозовий твір – роман Тигролови, що на літературному конкурсі в Львові у 1944 році був нагороджений першою премією і в дуже скороченому виді появився друком під назвою Звіролови у виданні "Вечірня година". В тому часі, як про це згадує Борис Подоляк /у передмові до Золотого Бумерангу/, мав бути написаний ще один роман під назвою Люба, але за життя письменника цей твір так і не був виданий. Дещо з дитячої літератури та велика і дуже своєрідна поема Гуляй-поле закінчує період творчості Багряного на рідній землі.

З відступом німців з України, Багрянний був одним із тисяч тих біженців, що старалися дістатися на Захід. Йому пощастило довершити це через Югославію. В 1945 році зустрічаємо його в Австрії, де він починає активно працювати в українському середовищі.

Українці-біженці зі Східної України були в той час під великим репатріаційним тиском деяких кругів окупаційної альянтської влади. Західний світ не розумів тоді всієї трагедії ситуації політичних емігрантів. Советська армія мала наказ насильно виловлювати людей, що походили із теренів Советського Союзу, а ті жили в постійному страху за своє життя. Траплялися випадки самогубства, що дивували американців та англійців. Їм важко було зрозуміти, чому ці люди не хотіли вертатися додому. Щойно брошура Багряного Чому я не хочу повертатися на "родіну" кинула яскраве світло на трагічну ситуацію цих людей. В цьому памфлеті, що був перекладений рівночасно на німецьку, англійську, еспанську та італійську мови, автор пояснив західній людині, що являє собою т. зв. "повернення на родіну". Багрянний тут подав як, будучи ще десятилітнім хлопцем, він був свідком замордування його діда та дядька, як більшовицька влада систематично винишувала всі проблиски українського життя, руйнувала здобутки культури, морила голодом

людей, ліквідувала інтелігенцію в ім'я панування комунізму, і саме, традиційних форм російського комунізму, без жодного респекту інших національностей. В тому памфлеті автор відкинув твердження, що мовляв, емігранти були воєнними злочинцями, подаючи себе тут за приклад. Він пробув вісім років у совєтській тюрмі та на засланні тільки за те, що написав поему "Скелька", в якій виявив любов до свого народу і ненависть до влади поневолювача, а також віру в краще майбутнє своєї країни:

Народе мій! Нездужий краю мій!
Коли позбудешся тавра століть неволі?
Я чую спів... Я чую спів рабів...
Я чую, як під гамір тисяч молотків,
У риштуванні весь, спинаєшся до сонця!⁷

Памфлет Багряного не залишивсь без наслідків.

На письменника почала робити нагінку так звана "Комісія за возвращение на родину", що містилася в Берліні, передаючи навіть по радіо звернення його рідного сина, Андрія Лозов'яги. Це однак не заломало Багряного, а навпаки, додало йому сили і завзяття. Він, з властивою йому послідовністю, переводить в життя багато інших культурних і політичних ідей.

В 1946 році, перебуваючи тоді в місті Інсбрук, він співпрацює у видаванні журналу Звено під редагуванням Володимира Кримського /Білинського/. Багряний був теж одним з ініціаторів, які в 1945 році зорганізували М.У.Р. /Мистецький Український Рух/, що якийсь час був центром літературного життя на еміграції у повоєнних роках.

---

⁷Багряний, Іван, Золотий Бумеранг, 1946 р., ст. 103.

В 1948 році був основоположником У.Р.Д.П. /Українська Революційно-Демократична Партія/ і залишився її провідником до смерті. У зв'язку з повстанням нової, політично оформленої сили, Багряний видає журнал Наші позиції /орган Центрального Комітету У.Р.Д.П./, та співпрацює у виданні військово-політичного журналу Штурм - органу Легіону ім. Симона Петлюри та Української Національної Гвардії, де поміщує такі статті, як "Чуєш, брате мій, товаришу мій?" /слово до вояка советської армії/⁸ та інші. Ще в 1946 році Багряний заснував газету Українські Вісті в Новому Ульмі, Західня Німеччина, та був її довголітнім редактором. Був членом, опісля головою Виконного Органу, а в останніх роках свого життя був віце-президентом У.Н.Р. /Українська Національна Рада/.

Після виїзду більшості членів М.У.Р. за океан, діяльність цього літераторського об'єднання припинилася. Тоді Багряний зголосив своє членство до Об'єднання Українських Письменників в екзилі "Слово" з осідком у Нью-Йорку, а в 1958 році особисто взяв участь у всеміграційному з'їзді письменників, де його обирали до президії, а теж заступником голови "Слова" на Європу.

Одночасно з громадсько-культурною діяльністю, він відновив і поживавив ^{свою} творчу письменницьку діяльність.

---

⁸Багряний, Іван, "Чуєш, брате мій, товаришу мій", Штурм, ч. 2, грудень, 1952 р., ст. 2, 3.

В 1946 році вийшла збірка вибраних поезій Багряного Золотий Бумеранг, яку він схарактеризував як: "рештки загубленого, конфіскованого та знищеного".⁹ Таке окреслення збірки було зроблено поетом не лише для ефекту, або для здобуття читачів, бо властиво, більшість поезій була таки відтворена автором з пам'яті. Оригінали їх були або знищені советською владою, або затратилися в часі ув'язнення поета. Збірка Золотий Бумеранг була видана у двадцятиліття /1926 - 1946/ творчої діяльності автора. Того ж, 1946 року появилася двотомним виданням цілість повісти Тигролови. В 1947 році вийшла друком драматична повість Морітурі і драматизована повість Розгром. В 1948 році Багрянний видав комедію Генерал, а в 1950 році виходить друком новий роман Багряного Сад Гетсиманський, що його багато критиків вважають, до деякої міри, твором автобіографічним. Про боротьбу української дивізії "Галичина" під Бродами написав Багрянний окрему повість Огненне коло, яку видав у 1953 р. Так звана "відповідь людоловам" - віршований сатиричний памфлет Антон Біда - герой труда, вийшов у 1956 р. В 1957 році вийшов перший том задуманого трьохтомного роману Буйний вітер під назвою Маруся Богуславка, в якому письменник виявив свою глибоку віру в теперішню

---

⁹Багрянний, Іван, Золотий Бумеранг, Прометей, 1946 р., ст. У.

українську молодь під советами. Крім того, співпрацюючи в М.У.Р.-і, Багряний був співавтором збірки сатири Буря в Мур-і /памфлети, жарти, пародії, епіграми/, що появилася в 1947 році. Займався письменник теж дитячою літературою і його перу належать дві гарні книжечки з його власними ілюстраціями, а саме: Казка про лелека та Павлика-мандрівника, написана в 1958 році, та Телефон - 1960 року. Писав також статті на культурні та літературні теми, з чого дещо вичислимо тут: "Думки про літературу" в М.У.Р., Збірник Літературно-Мистецької Проблематики, 1946 року, "Письменник до читача" в місячнику Нові Дні, 1954 року, "Чий Шевченко" в журналі Молода Україна, 1961 року, та інші. Багряний є теж автором відомих пісень: "Вставай народе", "Балада про Тютюнника" та "Марш одумівців". Як малюар він виявив достатні здібності ілюстратора, і деякі з його книжок, як Антон Біда - герой труда та дитячі казки, були ілюстровані самим автором.

Багряний залишив велику кількість матеріалів, між ними закінчений роман Людина біжить над прірвою, який видали в 1965 році коштом фонду письменника. Цей роман був написаний під час перебування письменника в лічниці в Гарміш-Партенкірхен у південній Баварії. Не був він виданий за життя письменника тому, що Багряний працював над широко задуманим циклом творів, де окреме

де окреме місце мав зайняти і цей роман. Дія твору відбувається в 1943 році, коли советські війська поновно прорвалися в Україну і захопили на деякий час Харків. Тут показано трагедію героя роману, Максима Колота, який своїм "бігом над прірвою" старається уникнути розправи над ним обох ворожих йому сил: советської і німецької.

Звичайно деяку літературну вартість мають і публіцистичні статті Багрянного, бо їх він написав велику кількість: "Чуєш, брате мій, товаришу мій", "Примітив свиснув", "Дніпро впадає в Чорне Море", "Двічі два - чотири" та інші. Але це вже виходить поза рамки нашої праці.

Помер Іван Багрянний 25 серпня, 1963 року в санаторії Ст. Блазієн, Західня Німеччина. Поховали його в Новому Ульмі, де живе його дружина Галина Багряна та діти Нестор і Роксоляна. Два роки після його смерті, побудовано на його могилі пам'ятник за проєктом відомого українського скульптора Леоніда Молодожанина.

Іван Багрянний був людиною безнастанного шукання і невтомної праці. Незадовго до своєї смерті казав:

Ще так багато треба зробити і я ще хотів би багато зробити - і як письменник, і як політик.¹⁰

Але передчасна смерть обірвала всі його задуми. В посіданні його дружини, залишилася велика кількість рукописів, які мабуть будуть видані в недалекому майбутньому.

---

¹⁰Цитуємо за: Лівницький, Микола, "І. Багрянний - український державний і політичний діяч", Українські Вісті, Новий Ульм, 3 жовтня, 1965 р., ст.4.

II

ПОЕТИЧНА ТВОРЧІСТЬ ІВАНА БАГРЯНОГО

Поетичну творчість Багряного схарактеризуємо на основі перевиданої поетом збірки Золотий Бумеранг, в яку увійшли уривки та поновно відтворені вірші колись написаних творів. Збірка появилася в 1946 році і викликала шумний відгук української критики, від крайньо негативної аж до перебільшено схвалюючої. Така реакція критиків перешкоджає, в певній мірі, у витворенню об'єктивної думки про цю збірку. Треба взяти до уваги, що багато критиків основували свої твердження не лише на вартості творів, але, звертали увагу на Багряного, як людину й політичного діяча. Тому буде доцільним проглянути декілька з цих творів і на прикладах та аналізі показати їх літературну вартість.

Епонімна поема "Золотий Бумеранг", що дала назву цій збірці, була написана в харківській в'язниці в 1932 році і поетові вдалося відтворити з пам'яті тільки першу її частину. Чому Багрянний обрав саме таку тему всесвіту, а в ньому місце нашої землі і України, літературознавець Григорій Костюк пояснює так:

Крізь загразоване вікно слідчої тюрми автор зумів побачити й емоційно, в фантастичних образах, пережити і по своєму, якимось намацально просто, відтворити всю дивну, й незбагненну до кінця людським розумом, світобудову...¹

---

¹Костюк, Григорій, "Звеличник відважних і чесних", Слово, Збірник II, Нью-Йорк, 1964 р. ст.278.

В цьому вірші Багрянний вміло й послідовно про-
вадить читача із сфер всесвіту, через різні планети та
приводить його до "колиски людськості, Землі"⁴, а там і
до України. Пройшовши через країну Данте і Петрарки,
країну Далай-лами, край Шехерезади, Сибір та інші міс-
ця, він скеровує свою увагу на Україну:

В дальшому описі України він згадує Олегових героїв, сміливих воїнів Буй-Тура, визначаючи Україну, як: "край мужів пренепокірних"⁵. Далі поет каже, що Україна

ст.17. ³Багряний, Іван, Золотий Бумеранг, Прометей, 1946 р.

⁴₅ Там же: ст. 8.

5 Там же: ст. 8.
Там же: ст. 18.

хоч і була та є "всіх завойовників об'єкт"⁶, то все ж залишилась вона нездоланою. Стає ясным, що поет гордиться своєю краною та її героїчним минулим. І хоч вона стала "пляцдармом бойовиськ"⁷, Багрянний є певний, що Україна не загине, бо "буйно родяться в ній діти".⁸ Ця віра в краще майбутнє пробивається в бадьорих словах поета.

Вміння Багряного, описуючи всесвіт, внести тут стільки широ-українського, національного, підкреслив крій Черех у статті "Стилі сучасної української літератури на еміграції". Там читаємо:

...навіть у образ космосу, загальної світобудови поет уміє внести такі широ і глибоко національні риси, що аж дивуєшся.⁹

Шкода, що поет не зумів відтворити інших частин цього твору, бо можливо, що загальний задум автора був показати на тлі світобудови значення і вартість своєї батьківщини, яка не тільки дорівнює, але в багатьох ділянках переростає інші країни.

Збірка До меж заказаних вийшла вперше в 1928 р. накладом видавництва "МАСА", Київ. Деякі з творів цієї збірки були вже друковані попередньо в тодішній пресі в роках 1926 - 1928. В Золотім Бумерангу видруковано

---

⁶Багрянний, Іван, Золотий Бумеранг, Прометей, 1946 р. ст. 18.

⁷Там же: ст. 19.

⁸Там же: ст. 18.

⁹Черех, крій, "Стилі сучасної української літератури на еміграції" в МУР, 1946 р., ст. 76.

тільки декілька віршів з тієї збірки: "В далечинь", "Канів", "Туман", "Дівчині", поема "Монголія" /яка була теж друкована в журналі Життя й Революція в 1927 р./, і "Рибалки". Це переважно ліричні твори, які, як слушно твердить Григорій Костюк, хоч і не були зовсім новим словом у літературі, все ж , мали ознаки доброї літературної школи і свіжого таланту. Це виявилось в першу чергу в своєрідному ліризмі Багряного, насиченого чудовими порівняннями, метафорами, поетичними зворотами та іншими поетичними засобами, як наприклад:

Стовпи – гінці далекої культури,
Тікають шляхом просто в білий світ¹⁰
На їхню арфу вітер трубадуриє...

Тут відчувається музику, яку витворює вітер на телеграфічних дротах, а далі, той сам вітер "тихо лашиться на груди"¹⁰ а "сонце просто босе по землі".¹⁰ Або, наприклад, які чудові звукові ефекти навіває наступна строфа:

Коні...Тіні... передзвони.
Перегуки. Канонада...
Хтось підкови срібні ронить.
Погасає....
Тоне...¹¹
Пада...

Найкращим віршем з циклу "До меж заказаних" а можливо, що й з цілої творчості Багряного вважає Ігор

---

¹⁰Багрянний, Іван, " Люблю...", Золотий Бумеранг, Прометей, 1946 р., ст. 30.

¹¹Багрянний, Іван, "Дівчині", Золотий Бумеранг, Прометей, 1946 р., ст. 34.

Качуровський вірш "Рибалки". При цьому, згаданий критик зазначає:

Не шукаймо логічних виправдовувань такої оцінки: естетичне почуття не можна нічим пояснити, його можна лиш констатувати. Коефіцієнт прекрасного є, слава Богу, невловимим".¹²

Безперечно, "Рибалки" є дуже вдалим віршем. Заслуга Багряного тут у вмінні витворити відповідний до ситуації настрій, в якому відбувається дія:

Човен. Як сковзалка, води.
Весла – блискучі мечі.
Щепіт осоками бродить,
В далях хтось пісню виводить,
Та перепілка кричить.¹³

Під враженням цього спокійного опису природи, людина впадає в меланхолійний настрій притаманний рибалкам, і читача огортає туга за чимсь недосяжним. Як видно з цього вірша, лірика Багряного бентежить, бо вона є повною змісту не тільки естетичного, але й філософського. Це наглядно показано в таких ліричних творах, як "Перепілка", "Канів", "В далечінь" та в інших.

Поема "Монголія" що теж увійшла до збірки Золотий Бумеранг, має досить сильне філософське забарвлення, але, крім цього, вона має ще й виразний сатирично-інвенктивний характер /себто, в ній описується

---

¹² Качуровський, Ігор, "Золотий Бумеранг", Літаври, Літературно-мистецький і науково-популярний місячник, ч.1, квітень 1947 р., ст. 71.

¹³ Багрянний, Іван, "Рибалки", Золотий Бумеранг, Прометей, 1946 р., ст.40.

дійсність, проти якої поет гостро виступає, яку осуджує і висміває/. Самозрозуміло, що говорячи про Монголію і нащадків Батия і Джінгісхана, поет міг мати на увазі теж Україну та її славне минуле. Він пригадує, що Батисві орди колись загрожували Європі, а про нащадків їх він з огірченням каже:

Брудні і убогі там діти й батьки,
Покірні уздечці джамана,
Насуть свої вівці і ралють піски
Під спів, під молитву шамана.

Найсильніше звучить цей протест в місцях, де поет картає отупілість народу, що забувши про давню славу своїх батьків, задовольняється славою так званої "уклейки" /риба з коштовною лускою, яку ловлять в озері Балкаш/.

Він з обуренням говорить:

Огризкам, покидькам династій чужих,
Не вирити славу зариту,
Не вирити силу...

Це мабуть одинокий твір в якому немає оптимізму, так притаманного Багрянному. Вислови, як: "заорана слава... умерли віки..."¹⁶, говорять про зневіру самого автора у можливість відродження цього народу.

Про збірку В поті чола критики висловлюються дуже противорічно. Тоді, як Ігор Качуровський твердить, що крім поту поетового, він не бачить у цій збірці нічого,

---

¹⁴Багрянний, Іван, "Монголія", Золотий Бумеранг, Прометей, 1946 р., ст.35, 36.

¹⁵Там же, ст. 38.

¹⁶Там же, ст.35.

Охра, синь і зелень,
А в крайках лисні, як здаво, мармн... 18

Рука мов ріпа, чорна і шорстка.
Лице солоним поливом залите,
Перемережане, поїдене, залите
лице в найстаршого робітника. 19

Коли б хоч трішки у моїх віршах
Того вогню й майстерности тієї! ¹⁹

¹⁹Багряний, Іван, "Мулярі", Золотий Бумеранг, Прометей, 1946 р., ст. 60.

Селянин-орач, у країні, яка впродовж всієї своєї історії в першу чергу була відома, як хліборобська країна, набрала у творі Багряного величності і глибокого значення:

Монументальний і покарбований,
Вростаючи ходом у глибіню землі,
Налягає він на чепіги, на ковані,
Перевертає навзаки нашарування літ.²⁰

Щоб мистецько відтворити образ швачки, поет уживає словесної інструментації, в якій підшукує такі слова, в яких відповідні звуки повторюються чи чергуються, надають творові відповідного забарвлення:

Над дивною ногою золотою прошвою,
Срібною порошею квітнуть пелюстки.
Усмішкою дальною, згадкою хорошою,²¹
Поснувались втомлені помаху руки.

Тут відчувається рух руки й голки і шелестіння нощі. Такого ефекту поет досягає акцентуванням і повторюванням шелестівок "ш" і "с". Цей поетичний засіб, т. зв. ониматопея, дуже часто вживається Багряним, і це надає його творчості більшої ефонічності /мелозвучності/.

Молодість, що не знає втоми, та життєрадісність молодих людей що проявляється навіть у найгірших умовах життя, дуже вдало відтворені Багряним у вірші "Поліельниці". Поет поділив його твір на дві частини:

---

²⁰ Багрянний, Іван, "Ратай", Золотий Бумеранг, Прометей, 1946 р., ст.68.

²¹ Там же, "Швачка", ст. 76.

День і Вечір. Вдень, дівчата-поліельниці, працюючи під
горячим сонцем, здається виснажуються до кінця:

Утома... Спрага...

Зломившись надвоє, пучками землю мірять...²²

Але приходить вечір і зовсім змінюється настрої. Де й
поділася втома та виснаження. Здається, го мова тут
іде про зовсім інших людей:

Попереду цвіт-дівчина,
Цвіт-дівчина майорить,
Цвіт-дівчина як пружина,²³
Верховодить і дзвенить.

Цей оптимізм, віра в молодість⁶, радість праці, віра в
перемогу добра над злом, віра в життєздатність свого
народу, сильно заакцентована в циклі віршів "В поті чола".

Тепер стануть нам ще більш зрозумілі бадьорі
слова поета із вступу до віршованого роману "Скелька":

До сонця! Д'горі! Д'горі! Краю мій!
Давно ударили фанфари перемоги.
То вийшли ми з ночей, то вийшли ми з зими,
Тепер рости б нам!²⁴

Властиво сам вступ починається дуже монотонно, щось на
зразок Франківського прологу до поеми "Моїсей", навіть
і звучить подібно:

Народе мій! Нездужий краю мій!
Коли позбудешся тавра століть неволі?²⁴

Але опісля переходить в оптимістичну бравуру. Важко ска-
зати чи поет свідомо наслідував тут Франка, чи це так

—

²²Багрянний, Іван, "Поліельниці", Золотий Бумеранг,
Прометей, 1946 р., ст. 78.

²³Там же, ст. 81.

²⁴Там же, Передмова до роману "Скелька", ст. 103.

вийшло в нього спонтанно. Не беремося тут порівнювати Багряного до Франка, але ефект цього вступу майже так само сильний як і в пролозі до "Мойсея".

З самого роману Скелька вдалося поетові відтворити тільки один фрагмент і один ліричний етюд. Ці вірші осмілюємось назвати найкращими ліричними спробами поета. Їх різноманітна строфіка, зовсім свободний ритм, невимушене римування, свіжі і оригінальні епітети й метафори, надають цьому творові особливого звучання:

Ліси і синь. Сади і зграї нив.
І тихе мариво ген-ген над хуторами.
І йдуть млини, як з степу чабани,
На кряж виходять, до вагітних нив
Вклоняються, помахують руками.²⁵

Ці два вірші, це все, що вдалося відтворити поетові з його віршованого історичного роману Скелька, що вперше був друкований в 1930 році у видавництві "Книгоспілка" в Харкові.

Офіційна критика відразу гостро осудила цей твір Багряного, а речник її, О. правдюк, у журналі Критика, ч.10, за жовтень 1931 року,²⁵ обвинуватив поета в перегукуванні його з Євгеном Маланюком, що був тоді на еміграції і вважався грізним "ворогом народу".

Неофіційна критика, що мала не змогу висловлювати свою незалежну думку, - відгукнулася дуже прихильно

---

²⁵Цитуємо за: Головацький, І.І., "І.П. Багряний - духовий велетень українського народу", Українські Вісті, 24 листопада 1963 р., ст. 5.

на цей твір. Критик Ермолинський у журналі Металеві дні, ч. 6, 1931 року, писав так:

Роман Багряного Скелька вражає насамперед бездоганною, витриманою зрівноваженістю форми і змісту, емоційною насиченістю образів, динамічним, не спрощеним одноманітним відображенням психіки героїв. Роман вражає високою культурою мови й віршових розмірів, багатством свіжих, далеких від трафарету образів, цікавою композицією..."²⁶

Цей твір уперше звернув увагу радянської офіційної критики на Багряного, як націоналістичного поета.

Потрясаюче враження пригноблення робить на читача твір "Собачий бенкет". Написаний в 1928 році, був він присвячений Григорієві Косинці, та всім воякам Української Народної Республіки. Ідею цього твору піддав авторові сам Григорій Косинка в 1928 році, коли розповів Багряному про оборону столиці України, перед наступаючими з півночі полками Мурав'йова. Це глибоко символічний вірш, що його сюжетом є смерть командира і його улюбленого коня, якого те живим роздирають собаки. Ідейний зміст тут такий: Багряний говорить про боротьбу двох стихій і про чорний елемент, який причається по закутках і чекає перемоги одної або другої стихії. І шойно тоді, коли поранений кінь упав безсило коло мертвого командира, темні сили відважуються кинутись на свою

---

²⁶Цитуємо за: Головацький, І.І., "І.П. Багряний – духовий велетень українського народу", Українські Вісті, 24 листопада 1963 р., ст. 8.

здобич. Відчувається напруженість і грізність тієї
хвилини, коли закінчився бій, лежить мертвий командир
і його улюблений, поранений кінь:

І тихо так...
Аж раптом – пес завив!
Підбгавши хвіст, приповз, насмілився завити...
І назбіралося їх! Туди де кров розлито –
На перехресті вулиць – безліч псів!! 27

Дальший хід подій описаний дуже натуралістично, і це
залишає пригноблюче почуття чогось жорстокого і жах-
ливого:

Хриплять. Гризуть. Утробу й маслаки
Деруть, мов переможці у бою хоробрім.
Співають гімн бучний... Той гімн сяга під обрій
І сяють морди, мов скривавлені стяжки...
Скривавлені такі. 27

І тим трагічніше звучать останні слова поета: "Даремно
хоче встать, не дати на поталу коня любимого, й не може
встати мертвий командир" 27 "Собачий бенкет" своїм пере-
носним значенням символічних образів, підказує читачеві
думку, що є третя, темна сила, яка користує звичайно з
обставин і захоплює владу в свої руки. Такою темною
силою у час боротьби за Київ були більшовики і пролета-
ріят. Багрянний показав це дуже пластично у згаданому
творі.

---

²⁷Багрянний, Іван, "Собачий бенкет", Золотий Бу-
меранг, Прометей, 1946 р., ст.145-146.

Великою силою інвективи-протесту, заблистів Багряний у вірші "З камери смертників", який він присвятив "Каїнам, хамам і провокаторам, мертвим, живим і ще не народженим, в Україні і поза Україною сушим".²⁸ Як мотто до цього твору поет взяв слова О. Олеся "Свої серця нам виривали, чужі тесали нам хрести".²⁸ Написано цей твір у тюрмі на Холодній Горі в Харкові. Ця обставина підказує припущення, що йдеться тут про настрої і переживання самого автора, який у тому часі просидів саме два місяці в камері смертників. Поет порівнює переживання засуджених з терпінням Ісуса Христа на Голгофі, бо ж вони, засуджені були теж "за тридцять срібних продані від Каїнів і юд".²⁸ Уважаємо це порівняння дещо завідване, але це було манерою Багряного всякими перебільшеннями та сильними ефектами тримати увагу читача. Не зважаючи на настрій повної зневіри і навіть розпуки, поет кінчає цей вірш надією, що жертви ці не пропадуть на марно і "ми оживем в страшнім вогні стихії".²⁹

Велика ніжність, скорбота і любов до матері, до мови рідної і всього рідного, виявлені автором у таких віршах, як "Матері", "Мово рідна" та інші.

---

²⁸Багряний, Іван, "З камери смертників", Золотий Бумеранг, Прометей, 1946 р., ст. 147.

²⁹Там же, ст. 151.

Зовсім окреме місце в поетичній творчості Багряного займає поема "Гуляй-поле". Григорій Костюк твердить, що в українській літературі це одинокий твір цього роду. Згаданий критик пояснює, що вірш цей був написаний експромптом, не пляновано. Почувши цей вірш з уст самого автора, який прорецитиував його в якійсь екзальтації, Костюк відчув, що це був: "...жаский крик душі поета, людини і патріота. Осмислення трагізму доби цивілізованого дикунства..."³⁰

Тут ми ще раз зустрічаємося з явищем великого хисту Багряного підбирати відповідні слова та мову, так, щоб витворити специфічний спосіб розповіді, а через це й відповідний до моменту – настрій:

Лежить Гуляй-поле в крові і в сльозах,
Потоптане, смертю розоране,
В бомбових кратерах і черепах,
В гільзах,
в ожугах,
в м'язах,
в трісках...
І навіть не крячуть ворони –
жахаються круки, минають здаля,
жкіряться жаско, смердить земля.³¹

Слова в цьому творі шорсткі й жахливі, а мова тверда та бриласта. Багряний написав "Гуляй-поле" в Тернополі у 1944 році і в цьому вірші він робить спробу передбачити майбутнє. Він бачить наслідки війни в Україні,

---

³⁰ Костюк, Григорій, "Звеличник відважних і чесних", Слово, Збірник II, Нью-Йорк, 1964 р., ст. 279.

³¹ Багряний, Іван, "Гуляй-поле", Золотий Бумеранг, Прометей, 1946 р., ст.162.

/а може навіть наслідки атомової війни/, бо дає образи повного знищення всього живого. В дальшому автор пише про занепад української духовости, про брак в народі гордості за своє походження. Гірким боєм розпуки надихані слова поета:

Мов немає вже гордих, лиш ниці й покірні, -
Дрібненькі політики й брехуни,
І паралітики... - лиш вони -³²
Продані, зраджені і невірні.

Але віра автора в живучість свого народу і тут перемагає, і, не дивлячись на все, він передбачав зрив нації до боротьби за своє існування:

І приб'ють вони серце, мов стяг на стовпі...
І встануть каліки... І встануть сліпі...
І кинуться юні... Мужні... Старі...³³
І сестри згвалтовані, і матері...

Велику частину поетичної спадщини Багряного складають сатиричні твори. Багрянний виявився неабияким майстром сатири, особливо так званої політичної інвективи.

До сатиричної творчости Багряного відносимо такі вірші: "Комета", "Батіг", "Антон Біда - герой труда", та поему "Гутенберг". Остання безслідно пропала і авторові не вдалося її відтворити.

---

³²Багрянний, Іван, "Гуляй-поле", Золотий Бумеранг, Прометей, 1946 р., ст. 165.

³³Там же, ст. 167.

Сатиричну епопею "Комета" Багрянний написав в 1926 році, і її використали офіційні чинники проти письменника під час слідства над ним. В цьому творі Багрянний гостро виступив проти поетів, які, підпорядковуючись наказам партії, пішли на службу режиму:

Поети-євнухи у наш двадцятий вік!
Звичайно не усі і не на всій планеті.
Я лиш всього про земляків моїх -
Лише про них - про євнухів-поетів.
Родившись з крилами, не вчилися літати,
Родившись гордими, навчилися плазувати...³⁴

Він картає тих, які "слово" Шевченка, поставлене ним на сторожі "рабів німих", продали за гріш марний: "червінці за рядок, монети за слова, за серце і за мозок"³⁴ Стараючись приподобатися режимові, ці люди приймали нові доктрини і догмати за справжні істини й закони. Поет грозить, що "нарід мовчить у гніві", але вже "готують стріли, в'ють тятиви і нишком точать тесаки".³⁵ Це зрозуміли офіційні чинники як заклик до повстання і гостро засудили цей твір Багряного.

Подібного сатиричного типу була й поема "Батіг", друкована повністю в журналі Червоний Шлях у Харкові. Дивно, що цензура пропустила таку гостру сатиру на владу. Анатолій Юриняк пояснює це тим, що в той час ще не було сталінської конституції і цензура не могла заборонити

---

³⁴Багрянний, Іван, "Уривки з епопеї 'Комета'", Золотий Бумеранг, Прометей, 1946 р., ст. 46.

³⁵Там же, ст. 49.

цього твору. Читаючи цей твір тепер, ми бачимо їдку іронію в ньому та безпощадну критику кремлівського режиму і його тактики. Це ніби сатирична ода до батога. Автор славословить батіг, який прожив довгі віки, і якого постійно, з тою ж інтенсивністю примінюється в країні, де багато говориться про рівноправність, про любов і правду, а якої на ділі там немає.

Пройшли віки – геть чисто все змінилось,
Ти чуєш? – все! і сонце вже не те.
А твій батіг ні тлінь, ні смерть не з'їли.
Ба, ні! Його ще навіть доточили,
і руків'я у ньому золоте.³⁶

Вже на еміграції після Другої Світової Війни, Багрянний написав віршовану сатиричну повість "Антон Біда – герой труда". Ця повість, як відмічено в передмові, була написана відрухово, як емоційно-динамічна реакція письменника на репатріяційні намагання Радянського Союзу після війни. Ця гірка сатира, яка має в собі багато трагічного, була відповіддю на "поему" якогось Павла Стеценка, поміщену в Бюлетені т. зв. "Комитета за Возвращение на Родину". Як виявилося опісля Павло Стеценко був не хто інший, як лавреат сталінської премії, поет Ігор Муратов. Поема Муратова називалася теж "Антон Біда". Мовилося там про поневіряння і пригоди

---

³⁶ Багрянний, Іван, "Батіг", Золотий Бумеранг, Прометей, 1946 р., ст. 51.

"діпіста" в дуже чорних красках. У відповідь Муратову й більшовикам, Іван Багряний написав згадану сатиричну повість, з якої вступ, перший розділ та початок другого були надруковані в бюлетені Ми ще повернемося, ч.1.

Пізніше цілий твір був виданий у 1956 році видавництвом "Україна".

Ілюстрована самим автором, повість поділяється на вступ і дев'ять розділів, в яких розкажується про життя Антона Біди аж до часу, коли він з доброї волі став "діпістом", і поставлений віч-на-віч з представниками советського режиму, демонстративно каже їм, що настане час, коли всі біженці повернуться додому:

Ми прийдемо з усіх світів,
І з всіх розпуть Росії,
На втіху й пасть матерів.
Для ворогів же...

В тій порі
Для них засяє Бог вгорі
І меч

біля Софії.³⁷

До сатиричних творів іншого характеру треба зачислити пародії, жарти та епіграми Івана Багряного поміщені у Буря в МУР-і, видані 1947 року. Характерним зразком цього типу творів є такий товариський жарт на Юрія Мосача:

1. Мосач

---

³⁷Багряний, Іван, Антон Біда - герой труда, Відповідь людоловам, Повість про Ді-Пі, Видавництво Україна, 1956 р., 268.

Як втне Косач,
То вже пробач
Не втне читац,
Хоч сядь та й плач.
Не плач, читац,
Нехай Косач
Не плач, Косач
Нехай читац.³⁸

Розуміючи потреби дитини, Іван Багряний писав теж і для дітей. Його віршовані дитячі оповідання Телефон і Казка про лелек та павлика-мандрівника, що він їх окреслив як "подарунок маленьким", ще й до сьогодні є популярною лектурою серед українських дітей у західньому світі.

Це було б все з поетичного доріжку Багряного. Не можна сказати, що всі його поезії є на однаковому рівні. Серед них є багато такого, що можна уважати не зовсім ще дозрілим та ідейно і мистецько вирівняним. Критики Багряного це бачили й підкреслювали його недоліки, але майже одноголосно висловлювали думку, що недомогання ці незначні. Наприклад, Ігор Качуровський у рецензії в журналі Літаври, на збірку Багряного Золотий Бумеранг писав:

Книга Івана Багряного "Золотий Бумеранг" складається з найрізноманітнішої якості поезій від незабутньо-прекрасних до бездарно-безбарвних.³⁹

Але Качуровський зразу ж вияснює, що в цьому власне

---

³⁸Багряний, Іван, "Рубікон Юрія Косача" в Буря у мурі, Прометей, 1947 р., ст.29.

³⁹Качуровський, Ігор, "Золотий Бумеранг", Літаври, Літературно-мистецький і Науково-популярний місячник, ч.1, квітень 1947 року, ст. 71.

різниця між Багряним і деякими іншими сучасними поетами, "в яких все маленьке, нема чим захопитися і нема до чого причепитись".⁴⁰

До найбільш разючих недоліків поезії Багряного належить вульгаризована мова і шорсткі елементи натуралізму. Неприємно звучать такі вислови, як: "вечір чортівний такий", "там на гноїні десь гризуться пси над падлом", "лізуть очі рогом", "набряклі губи, репані такі", "Дніпро замкнуть у шлюзи як в штани", "любов порепана" і інше.

Також, у деяких творах не вдалося Багряному створити переконливих ситуацій, ані пластичних образів та чітко схарактеризованих героїв. У його творі "Балада про серце", постать матері вийшла дуже слабкою і неприродньо-негативною. В той час як син її очікує кари смерті "за сльози батьків, за удів, за сиріт", мати називає свого сина злодієм і наказує: "піді ж і вклонися йому до ноги. Коли син не годиться стати "покірний як пес", вона його проклинає, називаючи виродком, і відходить, хоч син розпучливо кличе: "Мамо!"⁴¹ Якимось жорстко і неприродньо представив тут Багрянний материнське серце, серце повне любови і всепрошення. Де дівся той

---

⁴⁰ Качуровський, Ігор, "Золотий Бумеранг", Літаври, ч.1, квітень 1947 р., ст. 71.

⁴¹ Багрянний, Іван, "Баляда про серце", Золотий Бумеранг, Прометей, 1946 р., ст.138 - 142.

традиційний, і вірний образ люблячої української матері, що благословляє своїх дітей навіть на смерть. В цьому випадку поет не зумів створити ані переконливого образу, ані вірно схопити психологічну ситуацію. І тому вийшов ^{тут} /непотрібний дисонанс.

Стиль поетичної творчості Багряного досить важко окреслити, бо основним у нього було те що він мав сказати, а не форма і спосіб висловлювання. Тому й оцінка критиками стилю поезії Багряного є дуже різноманітна. Юрій Черех каже, що Багряний був неоекспресіоніст⁴², Роман Рахманний зараховує Багряного до неоромантиків,⁴³ Ігор Качуровський твердить, що /поза такими творами як "Рибалка", "Перепілка в житі", "Монголія", "Вандея/ Багряний намагався бути модерністом.⁴⁴ Найвлучніше окреслення стилю Багряного дав Григорій Костюк, який називає цей стиль суто-багрянівським,⁴⁵ бо ж і сам Багряний був думки, що:

Маден стиль сам по собі не має жадної вартости. Стиль має вагу лише в зв'язку зі змістом і залежить від змісту. Стиль приходить тоді, коли письменник має що сказати і шукає найкращого способу вислову".⁴⁶

---

⁴²Черех, Юрій, "Стилі сучасної української літератури на еміграції", Мур - Мистецький Український Рух, Збірник Українсько-мистецької проблематики, ч.1, Мюнхен-Карльсфельд, 1946 р., ст.76.

⁴³Рахманний, Роман, "Слово про поета, що хотів бути тільки людиною", Сучасність, ч.10, жовтень 1954, ст. 19.

⁴⁴Качуровський, Ігор, "Золотий Бумеранг", Літаври, ч.1, Зальцбург, квітень 1947, ст. 71.

⁴⁵Костюк, Григорій/Борис Подоляк/, "Поезія, вічність, час", Вступ до Золотого Бумерангу, ст.XVIII.

⁴⁶Багряний, Іван, "Думки про літературу", МУР, Мюнхен-Карльсфельд, 1946 р., ст. 36.

Ми вважаємо, що Багрянний не мав якогось одного стилю віршування. У стильовому визначенні його поетичного дорібку треба говорити про суміш різnorodних елементів. Присутні тут елементи романтизму, експресіонізму, натуралізму та реалістичної описовості. Дуже сильно заакцентований в багато його творах – дух протесту, що зродив ті його палкі інвективи, які він голосив як трибун. Багрянний був /поминувши його ліричні твори/ ^{типічним} поетом революційних барикад, палкої емоції боротьби і плакатних гасел.

Найбільш стосованою формою віршування у Багрянного був так званий верлібр. Причиною до цього мабуть була свобода вислову, яку дає верлібр творцеві, бо одним принципом його є те, що ритм вірша відповідає ритмові душі поета. Верлібром писали і пишуть багато українських поетів, наприклад: Павло Тичина, [✓]Михаль Семенко, Олекса Влизько, Микола Бажан, Дмитро Загул, Майк Могансен та інші. Прикладом верлібру Багряного може бути хоч би цитат з його вірша "Скелька":

Уранці,
Ввечорі,
Щоночі й кожен день
Тобі мій велетню, брудний і непоборний
Мої думки і біль,
Мої вогні і жаль,
Що десь, як шашіль, роз'їда іржа⁴⁷
Стара іржа твій профіль чорний.

---

⁴⁷Багрянний, Іван, "Скелька", Золотий Бумеранг, Прометей, 1946 р., ст. 105.

Поетична мова Багряного досить багата на оригінальні епітети та метафори. Поет також працював над милозвучністю своїх віршів і вони мають багато звукових ефектів, асонансів та алітерацій.

Заокруглюючи все сказане про поезію Багряного, ми приходимо до висновку, що характер поетичних творів його був дуже різnorodний. Починаючи від ніжної лірики а кінчаючи натуралістичними образами найгіршого характеру,, з відповідною до цього формою вірша та багатою на оригінальні вислови мовою, поезія ця заслуговує на відповідне місце в українській літературі.

III

ПРОЗОВІ ТВОРИ

Всі прозові твори Івана Багряного, за винятком Тигроловів, були написані на еміграції. Прозою почав писати Багряний, щоб доказати Аркадієві Любченку, що він теж **може** бути майстром в ділянці прозової творчості. Загально ж, українські критики є тої думки, що рамки поезії стали для Багряного за вузькі і, щоб малювати більші картини, він мусів мати ширші полотнища, які може дати тільки проза. Це мабуть і було причиною того, що за винятком кількох пісень, на еміграції Багряний вже не писав поезії. Володимир Кримський /Білинський/ у статті "Три постаті української літератури"¹, особливо підкреслює цей факт.

Роман Тигролови був написаний під час перебування Багряного в Галичині і виданий в скороченому вигляді під назвою Звіролови в журналі Вечірня година, /редактором якого був М. Млемкевич/. Твір цей здобув першу нагороду на літературному конкурсі у Львові, в 1943 році. Редагував цей твір для Вечірньої години Василь Чапленко. Він змінив назву твору із Тигролови на Звіролови. З приводу цього редагування розгорілася

---

¹Кримський, Володимир, "Три постаті української літератури", Гомін України, січень 1965 р., ст. 18, 22.

розгорілася гостра дискусія на сторінках журналу Нові Дні вже по смерті Багряного, в якій Василь Чапленко, виявив, що діставши рукопис Тигроловів в дуже сирому та непридатному для друку вигляді, мусів багато поправити, а то й доповнити, щоб твір міг бути друкований.² В дальшій дискусії В. Чапленко заперечив твердження Багряного у вступі до Тигроловів, виданих у 1947 році у видавництві "Прометей", немов би він, автор, відтворив текст з пам'яті. Чапленко твердить, що Багряний користувався редактованим ним виданням Звіроловів.³ Зовсім можливо, що це твердження є правдивим, бо Звіролови можна було легко дістати в Німеччині, тільки дивує нас це, чому Чапленко вийшов з цими твердженнями аж по смерті Багряного.

Про популярність Тигроловів свідчить факт, що його вдруге було перевидано в 1955 році, а пізніше видано в перекладах на німецьку, голландську та англійську мови. Відгуки критиків на цей твір були дуже різні, але в загальному – позитивні. Зацитуємо деякі погляди критиків, щоб показати основні напрямки думок щодо Тигроловів.

Юрій Черех у статті "Твір про мистецтво стріляти", поміщеній в Українських Вістях за 6 квітня, 1947 р.,

---

² Чапленко, Василь, "Для кого потрібна критика", Нові Дні, січень, 1964 р., ст. 7.

³ Чапленко, Василь, "Вимушене в'яснення", Нові Дні, травень 1964 р., ст. 12 – 15.

отже зразу після виходу твору, знаходить багато вартісних прикмет у героях Тигроловів, а саме: здоров'я, силу, лицарскість, любов до людини та до свого народу. Черех уважає, що цим твором багряний "стверджує жанр українського пригодницького роману, українського всім своїм духом, усім спрямуванням усіми ідеями, почуттями, характеристиками. Цим він говорить нове слово в українському літературному процесі!"⁴ В іншій своїй статті, "Стилі сучасної української літератури на еміграції", Черех пояснює з виховної точки погляду вартість Тигроловів, як пригодницького роману для молоді:

"Тигролови" – коли абстагуватися від ідеології – типовий західноєвропейський або навіть американський пригодницький роман... Перенесення цього жанру в українську літературу, поєднання його з українською войовничою ідеологією – річ дуже добра і варта навіть наслідування. Передусім – з виховного погляду, а кінець-кінцем і для жанрового збагачення української літератури.⁵

Юрій Черех, – досить суворий критик. Він підкреслив теж і недотягнення твору та радив авторові українізувати не тільки ідею, але й образи, стиль та композицію твору. Але знову, треба взяти до уваги, що власне цей стиль західно-європейського пригодницького роману і був причиною того широкого зацікавлення, яке викликали переклади Тигроловів.

---

⁴ Черех, Юрій, "Твір про мистецтво стріляти", Українські Вісті, 6 квітня, 1947 р., ст. 5.

⁵ Черех, Юрій, "Стилі сучасної української літератури на еміграції", МУР, ч.1, 1946 р., ст. 64.

Б. Романенчук, в місячнику Літаври, висловив жаль, що Багрянний вибрав такий легкий жанр пригодницької повісті, замість того, щоб прямувати до великої літератури та широких полотен. Все ж на думку Романенчука, Багрянний належить до талановитих письменників. Що Тигролови письменник не зробив перелому в українській літературі, ще не значить, що цього не може статися в майбутньому. Схвально оцінюючи той факт, що Багрянний в повісті створив сильні персонажі, Романенчук зокруглює свою оцінку такими словами:

Повість Багряного Тигролови треба зарахувати до категорії пригодницьких, які читається з великим напруженням, але в які не віряться ані за австрійського гроша.⁶

Читаючи цю рецензію, витворюється враження, що Романенчук, просто, розчарувався, що Багрянний не написав твору, якого від нього очікували. Вся критика зводиться радше до того, щоб спонукати автора на щось більш монументального, і з літературної точки погляду – ціннішого.

Багато ширшу аналізу цього твору дає нам Василь Черногай у Нових Днях у статті "Поєма всепереможного оптимізму". В першу чергу, автор заперечує твердження, що мовляв, Тигролови треба сприймати як звичайний пригодницький роман і дає докази своєрідності цього твору в українській літературі. Далі Черногай твердить, що твір

---

⁶Романенчук, Б., "Тигролови", Літаври, Літературно-Мистецький і Науково-Популярний Місячник, ч.4-5, липень-серпень, 1947 р., ст. 88.

знайомить читачів з життям українців, що поселилися на Зеленому Клині на побережжі Тихого Океану. В творі помітне немов би велике обізнання автора з тамошнім життям, звичаями, мовою та специфічними обставинами побуту. Чорногай підкреслює декілька додатніх сторін твору, як наприклад: перемогу добра над злом, ілюстровану фактом, що герой твору, Григорій Многогрішний, виходить переможцем із майже неможливих обставин. Автор статті визначає жанр цього твору як епічну хроніку, взявши до уваги річеву, незмінну і консеквентну послідовність розповіді. Точні описи місць, де відбуваються події, а також дуже точна характеристика героїв, як і яскраві описи природи, спонукали Василя Черногая зачислити цей твір до реалістичних, хоч він зазначає, що в творі є багато елементів романтизму й ідеалізму, особливо там, де мова йде про Україну. Автор статті знаходить спорідненість мотивів Тигроловів з Орисею П. Куліша /сцена в повісті, коли Наталка пере білизну на річці/, з Тарасом Вульбою М. Голя, /коли старий Сірко хвалить Наталку і Григорія за їх вміння стріляти/, а також з Чорною Радою П. Куліша /зустріч родин Морозів і Сірків у тайзі/. У висновку можна навести наступну цитату, що ілюструватиме погляд автора на цей твір:

...було б цілком невірним ставити цей роман поруч інших подібних творів пригодницького жанру...

...цей роман І. Багряного має перед ними ту істотну й нескортельну перевагу, що він є епосом мужньої боротьби й перемоги нового українства над природою і над його ворогами... Твір високопатріотичний, несумнівно мистецький і по-вселядському гуманний.⁷

Вадим Сварог в своєму твердженні, що кожний добрий письменник має чи повинен мати свій власний стиль, який характеризує його як людину, подає як приклад доброго літературного стилю перший розділ Тигровів, де є опис поїзда, що мчить сибірськими провалами:

В цьому відступі рух, звук і образи створюють ефектну картину. Тут є порівняння й метафори /палахкотів, звивався/, алітерації і ониматопея /зі скреготом і хряском у груди скелястих гір/, контрастні рухи /звивався, занурювався, зникав, вилітав/, а в цілому – швидкобіжний, задиханий, нестримно навальний ритм мови. Яскрава картина часто варта тисячі слів опису.⁸

З цього видно, що автор статті, щоб доказати, що літературний стиль повинен відображати індивідуальність письменника, – саме таким вважає стиль творів Багряного. Вадим Сварог стоїть на становищі, що:

Це, про що письменник пише, ...дуже багато скаже і про нього самого, бо і матеріал і його стиль визначається його власною істотою, його культурою, мислями, інтересами, його смаками, прагненнями та ідеями.⁹

Це твердження можна прийняти як зовсім правильне у відношенні до творчості Багряного. Його стиль писання є

---

⁷Чорногай, Василь, "Шоема всепереможнього оптимізму", Нові Дні, ч.42, липень, 1953 р., ст. 11.

⁸Сварог, Вадим, "На шляху до власного стилю", Нові Дні, ч. 95, грудень, 1957 р., ст. 15.

⁹Там же, ст. 17.

таким своєрідним, що прочитавши тільки частину твору, можна вгадати, що його написав Багрянний. На це складається дуже своєрідна мова, ідеї творів а також і матеріял використаний в окремих творах.

Юрій Дивнич-Лавріненко, пишучи про творчість Багряного взагалі, окреслює Тигролови, як твір з дуже особливим призначенням. Він підкреслює, що твір цей відіграв велику роль для українців зі східних земель. Цих людей переслідували та змушували вертатися додому. Вони ховалися під чужими іменами, не признавалися до свого походження та жили під постійною загрозою бути викритими більшовиками. Тому Юрій Дивнич пояснює значення Тигроловів саме, як переломового твору в ідейно-політичному і психологічному утвердженні цих людей:

І от серед такого хаосу і тьми залунав голос Івана Багряного. Тигролови зробили велике діло. Вони здерли шкуру зека, оста, "советського человека" і показали під нею незломну горду людину, повну життєвої сили, волі до життя і боротьби.¹⁰

Як видно з усього попередньо сказаного, твір Тигролови, зробив своє враження на читача і критиків. В цьому творі Багрянний створив сильні персонажі /Григорій Многогрішний, родина Сірків і Морозів/, змалював людей сильної волі, яких обставиви змусили боротися

---

¹⁰ Дивнич, Юрій-Лавріненко, "Іван Багрянний", Листи до Приятелів, ч.127-128, Книжка 9-10, 1963, ст.2.

ціле життя за своє існування і які вкінці виходять переможцями. Книжка виявляє теж достатню обізнаність автора з природою Далекого Сходу, з життям людей Зеленого Клину та показує прив'язання українського населення до своєї попередньої батьківщини – України. Стиль твору треба визначити як реалістичний з дуже багатими романтичними вставками, а жанр – пригодницька повість. Літературна вартість цього твору криється в першу чергу в тому, що автор дав читачеві цінну лектуру в суто українському пригодницькому дусі. Цей твір не стратив своєї популярності і в перекладах, саме тому, що якраз пригодницький характер твору зацікавив західного читача.

В 1947 та 1948 роках вийшли з друку ще три книги Багряного – Генерал, Розгром, та Морітурі, яких літературознавці окреслюють як драматичні або напівдраматичні. Володимир Державин, один із строгіших критиків, дав досить низьку оцінку цим творам, кажучи, що вони:

...визначаються типовим для цілої – не лише самої української – під'яречно-соціалістичної літератури 30-их років кількісним надміром і якісною нерозбірливістю образів, естрадною реторикою, плякатною ефектовністю, газетною публіцистичністю, елементарністю емоцій, зумисною вульгарністю вислову, свідомим грубіянізмом,...¹¹

Попробуємо розглянути ці твори і дати їм коротку оцінку.

---

¹¹ Державин, Володимир, "Три роки літературного життя на еміграції", Народний Календар, Париж, 1949 р., ст. 169.

Морітурі, драматична повість, представляє в'язнів советських тюрем, їх життя, слідство над ними і за-судження. Майже всі постаті цього твору виступають вдруге, ширше розпрацьовані Багряним в пізнішій творі Сад Гетсиманський. У творі Морітурі перебіг подій по-дається дуже лаконічно, в плакатній формі, короткими репліками, що робить враження зовсім нової спроби дра-матизації. Погоджуємося з Державином, що пишучи цей твір автор мабуть розраховував на одноразовий ефект. Сам твір, не криє в собі великих літературних вартостей. Він став немов би етюдом в розпрацьованні деяких образів і персонажів, що знайшли повніше і ширше своє опрацю-вання в романі Сад Гетсиманський.

Комедія-сатира Генерал, була написана для театру ще в Харкові, але видав її Багрянний аж у 1948 році. По-дії про які автор пише у цьому творі, він бачить з пер-спективи 2041 року, тобто 100 років після властивої дії. Автор уявляє себе в сні свободною людиною, яка бачить в театрі виставу про Другу Світову Війну, саме про той час коли **совети** відступили з України, а прийшли німці. Дуже гумористично представлено втечу советських військ, але німці також не здобувають прихильности автора. Мабуть тому директор харківського театру й побоявся ставити цей твір на сцені.

Основні герої твору: Сашко, що його називає автор "епохальним, пояснюючи це так: "цебто син своєї епохи, дитя карколомної ери... за віком хлопчисько, за досвідом дід, що звик уже на все дивитися з презирством";¹² данило – божевільний, що прийшов до цього стану в наслідок пережитих катувань в советських тюрмах, та Оксана – дівчина Данила, яка в часі війни керує танком під назвою "Летучий Голяндець". Другорядні постаті, це: генерал Попов – колишній слідчий Данила, Камула – тип людини дуже слабого й негативного характеру, що за влади совєтів відрікся своєї родини, щоб здобути прихильність уряду, а за німців пішов на службу до нових господарів та нищив українців, щоб приподобатися останнім. У творі виступають теж червоноармійці, німці, селяни, жінки та діти. Настрій сатири переважає, комічні ефекти витворює в більшості Сашко. Ідея твору – боротьба за Україну, кульмінується аж на кінці твору, коли в наслідок вибуху бомби Данило приходить до нормального стану і перебирає провід у свої руки. Тому, що цей твір від початку представлений як уявний, багато речей в ньому трактується як видумку. Все ж таки, твір не переконує читача. Забагато вже в ньому фантастичного та неймовірного.

---

¹²Багрянний, Іван, Генерал, Україна, 1948 р., ст. 11.

Найсильнішим з цієї групи творів вважаємо Розгром, що носить назву повість-вертеп. Узявши за мотто до цієї повісті слова Миколи Хвильового "Я бачу перед собою нових невідомих людей – сильних, як леопард, прозірливих як ЧеКа, і вільних, як Воля...", Багрянний старається тут вивести героїв, які відповідали б цим властивостям. Характерним прикладом цього нового типу української людини є головна героїня твору, Ольга Урбан, змальована автором на початку твору /при стрічі з німецькими офіцерами/ так:

Шляхетне, аристократичне обличчя – обличчя гордої, високоосвіченої людини, що звикла командувати – було трохи бліде, від того великі очі були ще виразніші, а ніздрі пристрасно роздimalися від внутрішньої затамованої бурі. В обличчі, в стриманих рухах, в погляді і особливо в тих ніздрях рухливих ¹³ було щось таке, що приковує увагу до себе...

При кінці твору автор бачить Ольгу вже мертвою, але не зламану по двох місяцях катувань і розстрілу:

...мов би мармурова статуя, стоїть розстріляна, гола і заморожена Ольга. З гордо піднесеною головою...¹⁴

Розгром малює два світи: світ український – представниками якого є Ольга, Гриць її брат, – колишній професор і маляр, Катря – сестра Ольги і лікар по фаху, їх мати – скромна селянка, комбриг Максим – провідник танкової бригади і чоловік Катрі та інші. Другий світ, світ німців, – фельдкомендант гер шатіс, ортскомендант та лейтенант, а далше два дольмечери. Всі /включно з

¹³Багрянний, Іван, Розгром, Повість-вертеп, Прометей, 1948 р., ст. 26.

¹⁴Там же, ст. 118.

дольмечерами/ – дуже набундючені та зарозумілі. Ці два світи ведуть між собою тиху але завзяту боротьбу. Хоч з першої групи всі гинуть, однаке лишається враження, що перемагає таки світ Ольги, не дивлячись на те, що її розстрілюють німці. В цьому творі Багрянний з'ясовує немов причини поразки німців і програної ними війни: – розчарування українців, що покладали великі надії на німецьку допомогу, а втративши її, билися до смерти проти них.

Твір цей поділено на п'ять відслон, між якими є павзи-антракти. В цих антрактах Багрянний, в експресіоністичному стилі подає міркування і заключення, які до речі, більше кажуть нам ніж сам твір. Ніде правди діти, тут деякі місця звучать досить натягнуто й непереконливо. Сам автор признається, що часом "ловлю себе на тім, що я насилую історію". Все ж таки, Розгром можна уважати за найсильніший з циклу драматичних творів Багряного. Були спроби ставити його на сцені в Німеччині, в Канаді і навіть в Австралії.

Найвизначніше місце в прозовій творчості Багряного зайняв роман Сад Гетсиманський, виданий у 1950 р. Цю об'ємисту книгу /560 сторінок/ українська критика сприйняла й уважає до певної міри твором автобіографічним, бо пережиття героя роману показані тут надто точно

і конкретно. Тема твору не нова, – вона, хоч в дуже сконденсованій формі, – була вже основою іншого твору Багряного, а саме Морітурі. Автор старався дати тут правдивий образ советської тюрми та облудного правосуддя, що панує в країні пролетарської диктатури. Ідеєю твору є віра в людину, віра в перемогу добра над злом, яку в більшості так і зрозуміли критики.

Володимир Мартинець редактор і журналіст, висловився про Сад Гетсиманський так:

Признаюся, від часу Землі Стефаника і Чотирьох Шабель Ю Яновського, ні один твір української літератури не зробив на мене такого сильного враження як Багряного Сад Гетсиманський. Аж у цьому творі Багряний показав себе і переріс не тільки інших наших письменників на еміграції, а переріс самого себе.¹⁵

Звичайно, що згадані Мартинцем твори не мають ідейно нічого спільного з Садом Гетсиманським. Авторіві цитати йшлося радше про сам ефект, що його залишає твір, а не про суть твору.

Юрій Черех, з нагоди ювілею письменника, подав у дуже короткій замітці досить високу оцінку цього твору, звертаючи увагу також і на його деякі недотягнення:

Я читаю раз і вдруге Сад Гетсиманський. На кожній сторінці я знаходжу фразу або деталь, що обурюють мене. Я кажу собі: тут автор недоглянув. Тут потрібна рука редактора. Це треба скреслити. Але я не можу відірватися від твору, я повертаюся до нього, і я знаю, що тут Багряний створив позитивну цінність, вишу від нормальної міри.¹⁶

---

¹⁵Цитуємо за: Нитченко, Д., "Видатна постать нашої доби", Українські Вісті, 23 лютого, 1964 р., ст. 7.

¹⁶Черех, Юрій, "Людина великого ні", Нові Дні, ч. 95, грудень, 1957 р., ст. 28.

Валентина Карпова дала ширший огляд цього твору в Літературно-Науковій Збірнику підкреслюючи його додатні і від'ємні сторінки. До перших вона зачисляє наступні: "твір читається з інтересом"; автор "вміє відчути оте найвеличніше - душу в найогиднішій і найнелюдськішій людині"; далі "віра, що виростає з іспитів совєтської людини є джерелом оптимізму і гуманізму цієї книжки".¹⁷ До позитивів авторка зачислила теж намагання Багряного надати своєму романові музичности, намагання створити звучання багатоголосної симфонії життя, підтверджуючи, що це йому частинно вдається.

Негативними рисами твору В. Карпова уважала форму, яка не доросла до ідеї твору. Ідею твору вона бачить у вічній трагедії людства, а причина цієї трагедії у неспівмірних до себе відношеннях трьох чинників, що можуть символізуватися такими постаттями, як: Мученик - Юда - Кат. Це властиво заперечує твердження, немов би твір був обвинувальним актом проти більшевизму, а ставить його в площину голосника гуманних і загально-людських ідей взагалі. Звичайно, для писання цього роду твору, твердить авторка, не потрібно документальности і автентичности. Крім цього, тут публіцист переміг мистця і тому художня вартість твору від цього багато втратила.

---

¹⁷ Карпова, Валентина, "Іван Багряний: Сад Гетсиманський", роман, Літературно-Науковий Збірник. ч.1, Нью-Йорк, 1952 р., ст. 280-282.

Однаке найбільш суттєву і фахову оцінку цього твору дав поляк, Юзеф Лободовський у паризькій Культурі. Він в першу чергу згадує твори, які були написані на цю чи подібну тему, а саме; Віктора Кравченка Я вибрав волю, Артура Кестлера Тьма опівдні і інші. Лободовський твердить, що коли згадані твори були писані людьми, які бачили життя в совєтській дійсності лише ззовні, очима глядача, то Багрянний пише, як людина вихована в тому режимі, яка думає і поступає відповідно до законів тієї країни. Лободовський каже, що такої книжки ще не було написано. Він бачить багато недотягнень в ній, як: особисті ліричні вставки, брак лаконічної концепції, конденсації і самодисципліни автора. Також забагато вияснень та коментарів до подій, які жодного коментування не потребують "tak są tragiczne i niesamowite".¹⁸ Він пояснює, що:

Niepodobna przecież biciem w bębny zagłuszyć
huk morskiego przypływu, ani wywyższyc swój
krzyk nad wycie huraganu.¹⁸

Лободовський підкреслює, що тому, що в творі використано забагато епізодів, зроблено забагато дегресій, тому розповідь роману сповільнюється якраз там, де за словами автора, аж проситься до прискішення темпа. Від'ємною сторінкою є теж надмір матеріялу, можливо тому, що Багрянний, за одним замахом хотів позбутися всіх тих

---

¹⁸Лободовський, Юзеф, "Огруд Гетсиманський", Культура, Париж, ч1/39, 1951 р., ст. 137.

страшних споминів /бо Лободовський уважає, що книжка є автобіографічною/. Це посилило враження автентичности твору, зате зменшило його літературну вартість. Одночасно Лободовський вказує на багато незвичайно вартісних сторінок твору, які ставлять його високо понад пересічний рівень літературних творів сучасних письменників:

Niektóre sceny tortur wywierają zupełnie wyjątkowe wrażenie; opisu przyrody ukraińskiej z mającej Czumaka, zamkniętego w karczerze, nie powstydziliby się największy majster.¹⁹

Найважливішою рисою Саду Гетсиманського, Лободовський уважає оптимізм, і тим саме він переважає такий твір, як Тьма опівдні Артура Кестлера:

Paradoksalnie, książka ta, w której dzieją się sprawy zaiste niesamowite i bez przerwy ponieważ ra się godność ludzka, jest w gruncie rzeczy jednym nieprzerwanym hymnem na cześć człowieka i jego wartości duchowych. Bahrianyj opisuje rzeczywistość tak straszną, o jakiej Koestlerowi nawet się nie śniło. A jednak Ciemność w południe jest książką ponurą i przygnębiającą, natomiast Ogród Getsemański zamykamy - z uczuciem duchowego pokrzepienia.²⁰

Це зовсім слушне спостереження, бо взявши під увагу тільки основних героїв цих двох творів, а саме Рубашова з Тьми опівдні і Андрія Чумака з Саду Гетсиманського, і порівнявши їх, побачимо як дуже перевищує другий першого під кожним оглядом. Рубашов, щоб рятувати себе, віддав свою секретарку Орлову на смерть і при першій

---

¹⁹ Лободовський, Юзеф, "Огруд Гетсеманські", Культура, Париж, ч.1/39, 1951 р., ст. 137

²⁰ Там же, ст. 142.

духовім виснаженню, навіть без фізичних тортур – заломався, прилюдно визнаючи свої "помилки", Андрій Чумак навпаки – переніс всі духові й фізичні тортури, які лиш могла видумати ця система, і нікого не видав, ані не заломився духово. Книжка Кестлера кінчається страченням Рубашова, а Багряний закінчує свій твір засудженням Андрія на 20 років. Одначе з останніх слів автора відчувається, що Андрій таки переможе:

Але всі дороги сходимі й всі могили зчислимі,
і кожна ніч – навіть полярна ніч! – кінчається
ранком...²¹

Взявши до уваги описи життя в тюрмі, зображення тортур, майже з фотографічною точністю схоплені постаті людей, і інше, – можна визначити літературний стиль твору, як реалістичний. Але скільки романтичних елементів виявляє вже хоч би перша частина твору, де автор використовує, подібні, як в народних думах епітети та метафори: "гори високії", "води глибокіі", "Краї несклоди-мі", "материне серце летить ластівкою" і інші. Або, опісля, роздумування Андрія в тюрмі, а згодом і маячіння горячкуючого. Тут Багряний частинно, виступає як нео-романтик, а деколи користується символістичними та експресіоністичними вставками. Символіку маємо вже в самій назві твору і в мотто, що взяте із Святого Євангелія.

---

²¹ Багряний, Іван, Сад Гетсиманський, роман, Україна, 1950 р., ст. 560.

Опис місяця, на якому брат підняв брата на вила, теж символізує душевні терзання Андрія, що не знає хто його зрадив. Романтизм твору підкреслюють також сни Андрія і його віра в них. Якщо уважати твір автобіографічним, то всі роздумування Андрія на самоті можна уважати за експресіоністичні міркування самого автора. В них автор включає музику "бентежну сонату Бетговена", народні пісні та чудові описи природи /"...По огорожі ходить шепіт і млосьть у темряві весняної ночі помежи столітними дубами й липами"/.²²

Наростання дії доходить аж до кульмінаційної точки, і до розв'язки, яка приходить в передостаннім розділі, коли чотири брати Чумаки стають перед червоним трибуналом і Андрій нарешті довідується, що ніхто з його братів не зрадив його.

Твір цей треба уважати найсильнішим із всієї прозової творчості Багрянного. Це сталося мабуть тому, що дуже багато того, про що мовиться в творі – було пережите і гірко досвідчене самим автором.

Огненне Коло, твір, що його назвав автор повістю про трагедію під Бродами, появилася друком у 1953 році. Треба відмітити, що Багрянний пише тут про події, яких він сам не пережив і не бачив. Тут видно, що твір пи-

---

²²Багрянний, Іван, Сад Гетсиманський, роман, Україна, 1950 р., ст. 23-24.

саний на підставі переказів. Сам автор у післяслові пише, що не вважає цю повість за досконалу, але тому, що в нашій літературі немає творів на теми визвольної боротьби, він відважився писати на таку болючу тему, а саме про трагедію під Бродами. Письменник мав на думці написати великий роман в 4-ох томах, в якому одну частину, себто четвертий том мала творити повість Огненне Коло. Навіть герої твору Петро й Ата, повторюються в пізніше виданім романі Буйний Вітер, про який буде мова далі.

Твір цей був суворо критикований за наставлення його героїв до українського середовища, як також і до ворога, перед яким герої твору відчують якийсь містичний страх. І. Скірко у рецензії під заголовком "Новий твір Багряного"²³ пише, що твір цей про війну повинен би мати на цілі виховання молоді, так як і багато інших творів з нашої історії, на яких виховувалися всі учасники визвольних змагань. Як приклад він подає твори Чайковського, Кашенка і тому подібних. Огненне Коло, на думку І. Скірка, підриває віру в українське середовище і критикує "вишиваних дядьків", які післали українську молодь на "воріженьків", зовсім не розуміючи, чи не хотючи розуміти, що це було на певну загибель.

---

²³Скірко, І., "Новий твір Багряного", Крила, Журнал молодих, т. 1/17/, Нью-Йорк, квітень 1954 р., ст. 32-34.

Багато глибше й об'єктивніше оцінив цей твір Анатоль Юриняк у статті "Коли письменникові перешкоджає публіцист". Основна хиба згаданого твору, за Юриняком – у публіцистиці Багряного там, де повинні вітати вартості літературної ваги:

Бо тут письменник сходить з ролі відтворювача дійсності в мистецьких образах, а виступає в невластивій мистцеві ролі публіциста і воєнного хроніста. Він не змальовує, а описує події і їх аналізує, хоч це зовсім не його справа.²⁴

Але Юриняк стає по стороні автора і дає йому високу оцінку за відвагу взяти тему, ще ніким на еміграції не опрацьовану. Причиною створення Дивізії "Галичина", була надія, що зі заломанням обох противників – німців і совєтів, вона мала б відіграти свою роль у формуванні української держави. Так не сталося і битва під Бродами стала ще однією трагедією в історії українського народу. На цю тему Юриняк пише:

Огненне Коло – таки справді видатний твір: і граничною яскравістю, пластичністю змальованих сцен, і глибоким сенсом потрійного вогненного кола: кола перстень навколо дивізії, трагічного кола безвихіддя, що в нім опинився український народ і, нарешті, кола "розмонтованого" світу нашої цивілізації".²⁵

Остап Тарнавський у Свободі, в статті "Діло Івана Багряного", висловився дуже прихильно про Огненне Коло. Неприхильну реакцію на цей твір він пояснює свіжістю і близькістю теми боротьби синів українського народу одного

---

²⁴Юриняк, Анатолій, "Коли письменникові перешкоджає публіцист", Літературний твір і його автор, Перемога, Буенос Айрес, Аргентина, 1955 р., ст. 149.

²⁵Там же. ст. 156.

проти другого за інтереси чужих народів. Тарнавський твердить, що Багряний підійшов правильно до цієї проблеми, давши навіть її розв'язку: "це рідний однострій українського воюка і рідна українська ідея, за яку треба та варто боротися".²⁶

Дальшим твором Багряного є перший том задуманої ним трилогії Буйний Вітер, що появилася друком у видавництві "Україна" 1957 року під назвою Маруся Богуславка. Задум великої трилогії так і не був зреалізований письменником. Багряний залишив тільки фрагменти й окремі частини другого і третього томів.

Вадим Сварог у статті "Про мертве і про живе" пише, що творчість Багряного виходить поза межі провінціалізму типового для творців сучасного українського письменства на еміграції. Щодо літературного стилю, то Сварог вважає, що Багряний переходить від романтизму до реалізму, з деякими залишками першого, і тому називає цей стиль романтичним реалізмом, який поєднує в собі реалістичний образ життя з мрією. Це поєднання стилів, за словами Сварога, особливо наглядно виходить в творі Маруся Богуславка, і надає йому специфічного звучання. Сварог так і каже:

Маруся Богуславка напоєна нашим полум'яним протестом проти російсько-більшовицького гноблення нашої батьківщини та пристрасною візією майбутнього

---

²⁶Тарнавський, Остап, "Діло Івана Багряного", Українські Вісті, 29 вересня і 6 жовтня, 1963 р., ст. 11.

її визволення... У цьому її романтика, її про-
роча символіка, у цьому і її реалізм. Інакше
кажучи, в цьому її особливо важлива в наш час
мистецька та суспільна значимість і актуаль-
ність.²⁷

М. Мороз у Гомоні України²⁸ виступає проти психо-
логічної достовірності основної героїні цього твору Ати,
вияснюючи, як виглядали безпритульні в Советському Со-
юзі і цим заперечує можливість в неї національно-пат-
ріотичного світогляду. На нашу думку, Ата представ-
лена в творі не як типічне явище тодішньої безпритуль-
ної молоді, але як виняток з неї, як людина, що не
дивлячися на специфічне виховання в домах безпритуль-
них, вміла зберегти в собі ті гарні властивості духовості,
одідичені від її славного батька, про якого ніхто не смів
говорити, але про якого всі знали. Бо, як говорить в
книзі Петро Сміян після розмови з ченцем в монастирі:

Так вона дочка Діденка?!... Вона дочка людини
такої незабутньої... Людини виключної шляхетнос-
ти, виключної мужности й виключної чесности!²⁹

Багато обширніше про героїв цього твору пише
І. Губаржевський в журналі Молода Україна. Він прихо-
дить до висновку, що Багрянний є творцем позитивного героя.
Ного позитивні герої: Ата, Петро Сміян, Павло Гук, Мико-
ла Трембач і інші, виходять багато краше, повніше,

---

²⁷Сварог, Вадим, "Про мертве і про живе", Нові
Дні, травень 1958 р., ст. 11.

²⁸Мороз, М., "Іван Багрянний запліщує очі й пише
Буйний Вітер", Гомін України, ч.41,42, жовтень, 1958, ст.10.

²⁹Багрянний, Іван, Буйний Вітер, Україна, 1957 р.,
ст.189.

життєвіше ніж негативні. Може тому, що саме через них старається Багрянний пропагувати свої ідеї.

Автор статті показує на прикладах, що твір цей побудовано як музично словесну композицію, що починається увертюрою по якій наступає ряд дій. Автор називає цей твір оперою сучасної української молоді. Саме до душ цієї молоді мав ключ Іван Багрянний, бо розумів "особливості її духової природи"³⁰

В статті Губаржевського порушена рівночасно проблема розуміння релігії в цьому творі, розуміння віри в Бога, у найбільш ідеалістичнім розумінні цього слова, як це сказав Багрянний устами Данка Шимимари: "Бога з великої літери". Пізнання і віру в наявність Бога критик окреслює такими словами: "насамперед віра в людину, в можливості розкриття Божеського в людині".³⁰ †: Губаржевський дає позитивну оцінку творові Івана Багряного Маруся Богуславка.

Роман Людина біжить над прірвою вийшов в 1965 р. вже по смерті автора. В нім описується переживання людини, що опинилася між двома ворожими їй фронтами. Василь І. Гришко, у вступі до цього твору каже, що ця тема, хоч і була розпрацьована 20 років тому, то все ж не перестала бути актуальною і сьогодні. Бо теперішні

---

³⁰ Губаржевський, І., "Світоглядний контур Івана Багряного крізь призму його роману 'Маруся Богуславка'", Молода Україна, ч. 122, квітень 1965 р., ст. 11.

часи так само знаменні ситуаціями прірви й занепаду віри людини в людину. І тому за словами Гришка:

На самому красчку цієї прірви біжить, балансуючи, сучасна людина, так само як і герой цієї книги, і так само потребує тієї іскри надії, що її може викресати в людському серці передусім слово високої людяності й приклад величчя людини в дії. ³¹ А це саме і є те, що знайде читач у цій книзі.

Вадим Сварог у статті "Два виміри серця" дуже високо оцінюючи цю книгу, він також подає деякі недотягнення її. За такі він вважає: монотонність у фабулі, багатослівність і повторення, брак цікавих зустрічей, особливо з інтелектуалами, а тим самим є тільки один "рівень бачення". ^{Однак} Вадим Сварог підкреслює вартість цього твору Багряного наступними словами:

Людина біжить над прірвою – може, найзначніший твір нашої емігрантської літератури. Він написаний людиною з великим і чулим, назавжди пораним серцем. Письменник, який умів бачити й умів мріяти, міг бути гнівним і вибачливим, бо володів великим людським талантом – талантом любити й жаліти. Його твір споруджений в двох вимірах серця. Це книга глибокої журби й високої мрії. ³²

Ми хочемо підкреслити одну дуже позитивну вартість самого видання цього твору. Книга Людина біжить над прірвою, маючи за редактора Василя І. Гришка, не має всіх тих мовних огріхів, яких так багато в усіх інших виданнях творів Багряного.

---

³¹ Гришко, Василь І., "Невгасна віра в людину", Людина біжить над прірвою, роман, Новий Ульм, 1965 р., ст. ХІУ.

³² Сварог, Вадим, "Два виміри серця", Нові Дні, ч. 203. грудень 1966 р., ст. 8.

Наприклад, Анатоль Юриняк, пишучи про Огненне Коло, показує не тільки чисто провписні, але й лексичні та морфологічні помилки, вказує на деякі діалектизми, як форма "тіг" /замість тягнув/, із того повстали такі неправильні форми як : підтіг, притіг, навіть зтіг /без переходу з в с перед глухим звуком/ того. Далі такі форми: Петрови гармати, жандармови очі, чортови сини і таке інше. Дуже часто трапляються в тому творі різні москалізми, як: грохіт, полчища, воплі, смятіння і т.п.³³

Про мовні недоліки в Марусі Богуславці пише Вадим Сварог у цитованій тут статті "Про мертве і про живе". Він теж відзначає ряд неправильних форм у лексиці твору, провінціалізмів, того. Наприклад діалектичні кольквіялізми: кой де, гля! Ажи? і інші; граматичні помилки: ріжний, вражіння, безліччу, обличь; стрічаються теж галицькі льокалізми, що не є типічними для мови наддніпрянських героїв: стрій, м'ясар, знимка, ризико, п'єса затруднить собою і інші. Більш виправдані є москалізми, хоч і вони не повинні мати місця в літературній мові автора. Тут вони трапляються дуже часто: скерований, одинокий, супруга, хлистик, прахвост, прикашик, підходящий і інші.

---

³³Юриняк, Анатоль, "Коли письменникові перешкоджає публіцист", Літературний твір і його автор, Перемога, Буенос Айрес, Аргентина, 1955 р., ст. 157-158.

Багрянний, відповідаючи на завваги критиків щодо його мови, не погоджувався, що треба писати виключно літературною мовою і обгрунтовував своє становище ось як:

Стараючися не засмічувати мову русизмами та іншими варваризмами, не можна, однак "обчухрувати" чи вихалащувати її від тих слів, які вже стали в ній повсякчас уживаними й часто не даються замінити "на галоп" зробленими новотворами. Отже не слід боятися ні сповидних москалізмів /які найчастіше є слов'янізмами/, ані галичанізмів, які належать до нашої такої мови, хоч і в іншому її діалекті.³⁴

Вадим Сварог відмічує правильність цієї засади, але каже, що лихо в тому, що кожен застосовує цю засаду на свій власний розсуд, що приводить до великих мовних розбіжностей.

Підсумовуючи все сказане про прозові твори Івана Багряного, можна твердити, що основною метою творчості його було показати найкращі якості української людини. Мабуть тому у його творах переважають емоційні моменти над філософськими роздумуваннями і раціональним ствердженням дійсності. Це зовсім не обнижує вартости чи популярности творів Багряного, а навпаки, вони стають більш людськими, читаць переживає їх глибше, вони дають читачеві емоційну наснагу. І це насмілює нас твердити, що як прозаїк, Багрянний займає одне із визначніших місць в українській літературі на еміграції.

---

³⁴ Багрянний, Іван, "Читаючи друзів", Українські Вісті, 18 вересня 1958 р., ст. 5.

ТВОРИ ІВАНА БАГРЯНОГО В ПЕРЕКЛАДАХ

Іван Багряний був одним з небагатьох українських письменників на еміграції, які розуміли значення перекладів своїх творів на чужі мови. Він був переконаний, що українська література повинна пробити собі шлях до західноєвропейського читача, і тому спрямовував свої зусилля на те, щоб побачити свої твори в перекладах на різні мови. Багряний переконався, що його памфлет Чому я не хочу вертатися на "родіну" став широконаним після того, як його було перекладено на англійську, еспанську та італійську мови. Це була, немов би, перша політична декларація перед західним світом, прав і гідності людини і нації з під радянського гніту.

Багряний організував переклади на чужі мови в першу чергу таких своїх творів, які мали завдання познакомити західного читача з українцями, показуючи їх в позитивному світлі. Письменник наче б то хотів реабілітувати українців в очах світу, і тому в своїх творах він часто перенасвітлює добрі властивості своїх героїв. Як приклад можна взяти Тигролови, перший твір Багряного, що був перекладений на англійську мову. Герой цього твору Григорій Многогрішний, являється уособленням всіх найкращих рис людського характеру.

Перед тим як прийдемо до обговорення перекладів творів Багряного на інші мови, хочемо зазначити, що деякі уривки рецензій на ці переклади, будуть подані в українській мові. Рецензії ці друкувалися в різних країнах і нам не вдалося роздобути оригіналів, а тому будемо користуватися з перекладів, що були публіковані в Українських Вістях і в інших українських часописах та журналах.

Першою книгою, перекладеною на інші мови, були Тигролови (The Hunters and the Hunted)¹. Переклад її на англійську мову Юрія Луцького, вийшов друком вперше в Канаді у видавництві Burns & MacEachern. Вступ до цього перекладу написав Samuel Beatty в якому казав, що після прочитання цієї книжки, канадійці будуть краще розуміти імігрантів українського походження:

The novel is bound to serve a useful purpose in this country in helping us appreciate and understand the mind and heart of New Canadians coming to us from the gentle land of the Ukraine. Their sense of wonder is not the same as ours, and they make comparisons where we see nothing in common. We may hope to acquire their respect for honest simplicity, and their passion for pursuing objectives of individual achievement and self-expression through being able to blot out from their minds all that threatens to hinder or oppress.²

---

¹ Bahrianyi, Ivan, The Hunters and the Hunted, Toronto, Burns & MacEachern, 1954, 270 p.

² Beatty, Samuel, Forword to The Hunters and the Hunted, p. I and II.

Книга Багряного Тигролови була теж видана в Англії /видавництво MacMillan у Лондоні/, а теж в Нью Йорку /видавництво St. Martin Press/,³ трьома накладками. Англомова критика віднеслась до цього твору Багряного назагал прихильно. Такий поважний журнал, як Time вибираючи 250 книжок до рецензії, з семи тисяч, які вийшли друком того року, включив до них і The Hunters and the Hunted.⁴ Один з найкращих критичних журналів в Англії Times (London) Literary Supplement помістив рецензію на цю книгу, коротко представляючи читачам Івана Багряного, як знаного українського письменника. Висновком автора цієї статті було слідує: "An unusual book, and one of considerable charm"⁵

Професор університету в Міямі, США, Walter Havinghurst пише, що книга ця примусить кожного апльдувати її героїв, а якщо ні, то цей читач мусить бути вже дійсно байдужий до всього. Він каже:

This eloquent and exciting adventure story is an equally exciting pursuit of political freedom. It is a novel of chivalry and valor, unexpected themes in our grubby fiction.⁶

В англомовних рецензіях відмічено теж і слабші сторони книги, найбільш важною з яких деякі критики

---

³ Bahrianyi, Ivan, The Hunters and The Hunted, St. Martins Press, New York, 1956, 244 p.

⁴ Цитуємо за: Тарнавський, Остап, "Світова література в 1956 р." в Київ, 1957р. ст.156.

⁵ Times (London) Literary Supplement, December 14, 1956, p. 745.

⁶ Havinghurst, Walter, New York Herald Tribune, Book Review, February 10, 1957, p.12.

уважали убогість мови перекладача, і тому мова перекладу не відповідає мові Багряного. Підкреслено теж журналістичне передання полії, що знижує літературну вартість твору.

Англомовна критика правильно оцінила твір Багряного The Hunters and the Hunted, хоч, на нашу думку, вона забагато підкреслила пригодницький стиль цього твору, а замало відмітила його ідею. В Saturday Book Review, навіть назва статті звучить в той спосіб, щоб звернути на себе увагу читачів пригодницької літератури. W.L. McGeary, назвавши свою статтю "Tigers fought bare-handed, Cossacks catch'em alive",⁷ докладно описав в який спосіб було ловлено тигрів і інших звірів, ніби то це було найосновніше в цьому творі. Автор статті подав теж дуже коротко біографію Багряного, але і там підкреслив найбільш сензаційні пригоди й переживання автора. На думку рецензента, Багрянний сам пережив всі події згадувані в книзі, чим і пояснюється такий докладний опис життя в Сибірі.

Беручи під увагу все попередньо сказане, треба ствердити, що назагал переклад Тигроловів на англійську мову є задовільний. В ньому зроблені деякі додатки, що допомагають читачеві краще зрозуміти цей твір. Цими додатками є: карта місцевостей, де відбувалася дія,

---

⁷McGeary, W. L., "Tigers fought bare-handed, Cossacks catch'em alive" in Saturday Book Review, (no place), (no date).

з поясненнями, що дає змогу читачеві слідкувати за маршрутом героя. Перекладач розбив текст повісті на декілька розділів і дав їм піднаголовки, що більше зацікавлюють читача. Подано теж пояснення деяких важких для перекладу слів, як наприклад: кутя, хахли, бамлаг, Запоріжжя і інші. У вступі до книги і на сорочці обкладинки подано коротку біографію Багряного. В порівнянні, однак, з багатомовною та барвистою мовою Багряного, мова перекладу досить бідна, скупа та невибаглива. З іншого боку, треба взяти під увагу, що з мистецької точки погляду, рідко переклади дорівнюють оригіналам, хіба що їх робить перекладач, що сам є письменником.

В 1959 році Тигролови появились друком у голландській мові, під назвою Де Флюхт ін де Тайга,⁸ накладом 200,000 примірників у видавництві Прізма Бук в Утрехті. Переклад зробив ван Вайк з американського видання. Книжка гарно оформлена і на останній сторінці поміщено короткі біографічні дані про автора /час і місце народження, освіта, заслання, політична діяльність та видані твори/.

Відгук бельгійської та голландської преси на цей твір був виявом непорозуміння, або злої волі і браку точної інформації. Критики у більшості не зрозуміли, або

---

⁸Цитуємо за: Волиняк, Петро, "Письменницький успіх Івана Багряного", Нові Дні, Торонто, ч.110, березень, 1959 р., ст. 23. /Всі відомості про голландське видання подаємо на підставі цієї статті/.

навмисне потрактували Тигролови за твір російського письменника про втечу з Сибіру героя – росіянина. Часопис Де Леїдсе Коурант так і пише про Багряного: "Емігрант-росіянин І. Багрянний оповів про одну втечу з Сибіру. На відміну від багатьох інших російських оповідань..."⁹

А бельгійське радіо Гасселт в своєму коментарі досить докладно переповіло зміст книги, але коментатор ні одним словом не згадав, що це книжка українського письменника. Дуже тенденційну статтю написав якийсь критик, що підписався тільки ініціалами "Й.В." у часописі Пароль. Він закинув Багряному коляборацію з німцями в часі війни і проти-російську пропаганду, а твір назвав "чорно-білою пропагандою":

Аоч уже саме оповідання про українця, що задумав втекти з Сибіру в Манджурію, дуже цікаве і напружене само по собі, то все ж таки, всюди виявляється багато нашпигованої пропаганди. Чорно-біла пропаганда. Все що росіянин – поганий, фальшивий, похитливий, убивця, жорстокий, брудний, варвар; все що українець, те навпаки – благородний, полум'яний, непокірний, хоробрий, гордий і т. д.⁹

Ми ж знаємо, що такого протиставлення в книзі немає.

Від'ємними типами в книжці є деякі представники режиму, однак, без означення їхньої національності. Отже, автор статті невірно характеризує повість, бо в Тигроловах зовсім немає тих протиставлень.

---

⁹Цитуємо за: Герасименко, В., "Цікаве у відгуках чужинецької преси про Тигролови", Українські Вісті, Новий Ульм, 10 квітня, 1960 р., ст. 3. /Цитат і всі інші критичні інформації, щодо голандського видання, взято з цієї статті/.

Найкращу оцінку цього твору дав сам читач. Не минуло й року, як цілий наклад був розпроданий.

Німецький переклад Тигроловів вийшов двома накладами, в 1961 та 1962 р., Переклала його др. Маргарет фон Кіс, а видано у "Стирія" видавництві в Граці. Назва твору в німецькому перекладі: Das Gesetz der Taiga, а піднаголовок "die Geschichte einer abenteuerlichen Flucht"¹⁰ Нема тут вступу і тому читач не знає з якої мови перекладено цей твір. На обкладинці книжки є коротенька біографія автора твору, в якій згадується що він народився в Україні. На цій самій обкладинці з другого боку є передрук статті з New York Herald Tribune в німецькій мові, в якій стверджується за Багряним, що все в книзі було ним особисто пережите:

Alles ist in diesem Buch echtes Leben. "Ich habe es", schreibt der Autor an die Übersetzerin, "wie man sagt, mit eigenen Augen gesehen und mit meinem eigenen Finger betasted", und da er gezwungen und auf der Flucht fast sieben Jahre in Sibirien zugebracht hat, dürfen wir ihm glauben.¹¹

Текст твору поділений на одинадцять розділів, так само як і в англійському перекладі. Прізвиська і назви предметів передано в англійській транскрипції, як наприклад: Zalivay, Kozhumiak, Hrytsko, Hryhory, kutia, Khetakurovka, Mnohohrishny, Dzerzhinsky, Zubrovka, Sirkivna.

---

¹⁰Bahriany, Iwan, Das Gesetz der Taiga, die Geschichte einer abenteuerlichen Flucht, Verlag Styria, Koln Graz, 1962, 255 p.

¹¹Там же, На обкладинці книжки.

Виглядає, що Маргарет фон Кіс перекладаючи твір з української мови, користувалась теж і англійським текстом. Зміст твору в перекладі відходить дещо від оригіналу, особливо в місцях, де говориться про історію козацьких родів. Як згадує Анна-Галія Горбач в статті: "Українська література в німецьких перекладах" надрукованій в Сучасності,¹² цьому творові надано мисливського забарвлення уживанням ловецької лексики і синоніміки /Schweiss, Laufe, Losung, Decke і інші/. В кінці твору подано теж карту східного Сибіру й пояснення одягу з ілюстраціями, що його носять в Сибірі.

Велика кількість критичних статей і рецензій на це видання підкреслює факт, що німецький читач, а особливо молодь зацікавилася цією книгою.

Видавництво "Стирія" випустило перший наклад Тигроловів в німецькій мові спеціально перед міжнароднім книжковим ярмарком у Франкфурті, який відбувся осінню 1961 року. У висліді цього, оцінка твору була поміщена у великому каталозі цього ярмарку, що був розісланий по багатьох країнах.

Вже в листопаді 1961 року з'явилися перші відгуки в німецькій пресі. Дуже характерною була наступна

---

¹²Горбач, Анна-Галія, "Українська література в післявоєнних німецьких перекладах", Сучасність, 1/25/, січень. 1963 р., ст. 53.

замітка в часописі Burgerlandisches Lehrerblatt:¹³

Хто нині в довгі вечори хотів би прочитати захоплюючу книгу, нехай візьме у руки цей твір... Хвилююча книга, в якій автор напевно використав багато з пережитого ним самим... Прегарні мисливські пригоди роблять книгу особливо причаровуючою.

Автор статті подав теж короткий зміст твору, в якому відчувається прихильне наставлення до героїв твору Багряного, бо навіть безпошадний розрахунок Григорія Многогрішного з Медведевим уважає конечністю.

Тут варто відмітити цікаве явище, що німецький переклад Тигроловів був офіційно рекомендований Навчально-Дорадчим Бюром як добра лектура для австрійської католицької молоді.¹⁴ Рекомендуючи цю книгу, бюро подало характеристику твору, взявши до уваги такі аспекти: автор, тип книги, тема та зміст, вартість твору під оглядом етичним, суттєвим, релігійним, форма /будова й мова/, зовнішнє оформлення книги, для якого віку рекомендується /молоді від 16 років і дорослим/, які місця в творі надаються для читання вголос /і подані сторінки/. Ця характеристика написана дуже ґрунтовно, з додатним наświetленням якостей твору.

Osterreichische Caritas Zeitschrift,¹⁵ подає таке:

Розповідь такою ж мірою напружуюча, як і зворушуюча серце. Змальовання небагатьох персонажів, на яких увесь інтерес читачів концентрується,

¹³
ber, 1961.

¹⁴
10.II.1962.

¹⁵
burg, No. 12, December, 1961.

Всі виші дані цитуємо за Українські Вісті, 6 травня, 1962 р. ст. 5.

дуже переконливе... Чарівною ниткою вткана історія зворушливого кохання, така незайманогарна, що це в літературі нашого 20-го сторіччя, тільки в благословенних виняткових випадках зустрічається...

Ця і деякі інші рецензії та статті, що їх список з короткими цитатами подаємо в Додатку цієї праці, підкреслюють вартість твору і поручають його як книгу варту уваги читача. До цього часу, повість Тигролови в перекладах, було розпродано більше як мільон примірників, що підтверджує її популярність серед інших народів.

Крім Тигроловів, найбільшу увагу чужого світу звернув на себе роман Багряного Сад Гетсиманський в перекладі на французьку мову. Володимир Винниченко ще в 1950 році заохочував автора, щоб пробував перекласти цей твір на інші мови, підкреслюючи виняткову потребу перекладу саме цієї книги на французьку мову. Він обіцяв: Я зроблю все, що сила моя буде для Вашої великої книги і для істини".¹⁶

Переклад Саду Гетсиманського на французьку мову довершив Григорій Алексінський, що як особа, заслуговує на особливу увагу. Це вже старша людина /народився 1878 року/, з 1907 року член російської Державної Думи від міста Кронштадт. Тепер живе у Франції, куди виїхав після Першої Світової Війни. Алексінський був ініціатором

---

¹⁶Лист В.К. Винниченка до Багряного, Українські Вісті, 2 - 9 квітня, 1961 року, ст. 1.

створення Національної Організації Російських Демократів /НОРД/ та редактором газети Освобождение від 1953 року. Переклад Саду Гетсиманського він зробив дуже добре. Цей факт було відмічено в багатьох критичних статтях, автори яких підкреслювали добру мову і гарний стиль перекладача.

Роман Сад Гетсиманський в перекладі на французьку мову вийшов в 1961 році у видавництві *Nouvelles Editions Latines* в серії *Les Maitres Etrangers*. Названо цей твір Le Jardin de Gethsemani,¹⁷ а вступ до цього видання написав сам перекладач Григорій Алексінський.

Уривок з цього вступу подаємо нижче:

La trame et le drame y sont tellement passionnants que l'on a l'impression de vivre avec l'auteur un roman d'aventures, dans le bon sens du mot. Un réalisme sans concessions y est adouci par un tendre email de romantisme un peu douloureux, atténué à son tour par l'ironie de l'homme qui ne prend pas sa souffrance personnelle pour un malheur universel. Ce mélange de réalisme souvent brutal, de romantisme très tendre, d'ironie douce et de sarcasme amer est, à mon avis, le trait le plus caractéristique de la littérature ukrainienne.¹⁸

Поява цього твору звернула на себе увагу найвизначніших літературних критиків Франції, таких як: Андре Терів, Ален Палант, Андре Білл, Віра Вольман та інших. Деякі уривки з цих статей, що в них відбилися різні погляди на вартість твору Багряного, подаємо нижче. Цілий рад відгуків інших критиків і бібліографічні дані подаємо в Додатку.

---

¹⁷Bagriany, Ivan, Le Jardin de Gethsemani, Roman Traduit de l'ukrainien et preface par G. Alexinsky, Les Maitres Etrangers, Nouvelles Editions Latines, 1, rue Palatine, Paris, 1961, 451 p.

¹⁸Там же, Вступ, ст.8.

Відомий літературний критик Alain Palante, La France Catholique написав статтю "Нуль творець вічності", більша частина якої була присвячена розглядові французького видання Саду Гетсиманського. Критик переказав коротко зміст книги, а потім заторкнув ідейний аспект твору. Ален Палант думає, що Багрянний у своєму творі ставить питання: Чи може нуль кинути виклик вічності? І тут же Палант приходить до такого висновку: "Іван Багрянний... стверджує у своїй книзі, з глибоко релігійним відчуттям, що людина - це не нуль історії, що навпаки - це вона через свої творчі вияви причетна є до вічності".²⁰ Палант вказує теж на суттєву різницю між творами Артура Кестлера Darkness at Noon та Бориса Пастернака Доктор Живаго, і книгою Багряного. Він каже, що в перших двох перемагає негативізм і пасивістичне наставлення до життя і до людської душі, в той час коли герой Багряного бореться і виходить переможно.

Другим цікавим розглядом Le Jardin de Gethsemani, уважаємо статтю Андре Біллі, члена відомої в світі Академії Гонкурів. Стаття була поміщена в часописі Le Figaro Litteraire, під назвою "Література невідома у Франції."

---

¹⁹Цитуємо за: "La France Catholique" про 'Сад Гетсиманський'", Українські Вісті, 4 червня, 1961 р. ст.1.

²⁰Там же, ст. 1.

²¹"Le Figaro Litteraire" про 'Сад Гетсиманський'", Українські Вісті, 21 травня, 1961 р., ст. 1. - Цитуємо за: Вище поданим джерелом інформації.

В цій статті автор дає вступ про українську літературу на еміграції, вчислюючи деяких її представників, як: В. Винниченко, О. Олесь, Є. Маланюк, Т. Осьмачка, А. Любченко, Д. Гуменна, У. Самчук, І. Качуровський, М. Ситник і інших. Про Багряного він пише як про широкознаного письменника на еміграції, твори якого були видавані в інших мовах. Сад Гетсиманський Багряного за тематикою і значенням твору порівнює Андре Біллі до Доктора Живага Бориса Пастернака і думає, що це властиво перша ластівка сучасної української літератури у Франції. Про українську літературу він висловлюється дуже прихильно.

Цікава стаття про Сад Гетсиманський французькою мовою була друкована в Les Nouvelles Litteraires пера Віри Вольман, знаної в літературному світі критика, родженої в Росії і тепер натуралізованої французької громадянки. Вона називає цей твір великим обвинувальним актом проти режиму і проти самої концепції світу, в якому людина відчувається роздавленою. Вона підкреслила теж оптимізм твору, кажучи, що: "книга ця зроджує... глибоку віру в людину і в її майбутню долю".²²

Також офіційний орган французької військової авіації в Парижі Forces Aeriennes Francaises, помістив статтю про цю книгу, рекомендує її увазі свого широкого кола

---

²²Цитуємо за: "Les Nouvelles Litteraires" про 'Сад Гетсиманський', Українські Вісті, 18 червня, 1964., ст. 1.

читачів. Автор висловив признання перекладачеві, завдяки якому "французький читач дістав змогу прочитати цей, до муки бентежний і хвилюючий роман".²³

В українській пресі про цей переклад не маємо багато відгуків. В тижневику Українське Слово появилася дуже прихильна стаття О. Ждановича під назвою "Справжня подія", в якій автор підкреслює особливе значення цієї книги для української молоді, вихованої вже у Франції, а також уважає, що для іншомовного читача цей твір відкриває шлях до пізнання української літератури, яка так мало має перекладів.²⁴

Український тижневик Хлібороб, Курітиба, Бразилія, помістив рецензію на переклад Саду Гетсиманського на французьку мову, в якій підкреслюється значення перекладів української літератури. Автор розгляду рекомендує поширювати цей твір серед чужинців, щоб показати читачеві справжнє обличчя комунізму.²⁵

Як видно з цього перегляду та із поданих в Додатку критичних статей і рецензій іншомовної преси, переклади Багряного звернули на себе увагу визначніших літературознавців в англійській, американській, канадійській, німецькій, голандській, бельгійській, швейцарській, австрійській, польській та французькій пресі. Позитивна оцінка

---

²³Цитуємо за: "Французька преса про 'Сад Гетсиманський'", Українські Вісті, 8 жовтня, 1961 р., ст. 1.

²⁴Цитуємо за: Українські Вісті, 30 квітня, 1961 р., ст. 1.

²⁵Цитуємо за: Українські Вісті, 28 травня, 1961 р., ст. 7, 8

цих перекладів каже, що твори Багряного є актуальними для сучасного чужинецького читача і мають свою вимовну вартість. Добру реакцію чужих читачів підтверджує наприклад, такий факт, що англійське видання було перевидано трьома різними видавництвами; німецьке – двома накладами, а голяндське видання тепер є зовсім випродане.

ДОДАТОК

Тут подаємо бібліографічні дані і короткі витяги з усіх тих рецензій і статей, які були зібрані для цієї праці, і які вийшли в зв'язку з перекладами Тигроловів і Саду Гетсиманського на інші мови, але які не були нами використані в тезі, або тільки частинно були тут цитовані. Знову ж хочемо пояснити, що деякі рецензії будуть подані тут в перекладі на українську мову, тому що нам не вдалося роздобути їх текстів в оригіналі. З цієї ж причини деякі бібліографічні дані є тут недостатні, але вони на стільки цікаві, що ми вважаємо за відповідне вмістити їх в нашу працю, враховуючи навіть всі методологічні недоліки, що з цього випливають.

Про англійське видання The Hunters and the Hunted було згадано в наступних журналах і часописах:

McGeary, W. L., "Tigers fought bare-handed, cossacks cath'ed alive" in Saturday Book Review (no bibliographical details).

...The author of this novel, Ivan Bahrianyi, has lived since 1945 in Western Germany as leader of the Ukrainian Revolutionary Party. Ukrainian-born in Poltava, he was arrested by the Reds in 1932, spent 11 months in solitary and then was sentenced to five years in Siberia...His own experiences add vivid reality to his novel which - partaking of the American Wild Western or of Fenimore Cooper's pioneer mountaineer and plainsman - opens up quite startlingly novel vistas of that section of Siberia which the Russians call their Eldorado.

Fuller, Edmund, in Chicago Tribune, March 3, 1957, p. 4.

It is an unusual novel, and interesting, but poorly translated. Its particular fascination is in the terrain of eastern Siberia and the strange life of the people there.

McLean, Hugh, in Christian Science Monitor, February 7, 1957, page 6.

This book almost confirms charges of American (or, rather Hollywood) cultural imperialism. It is a pity that Mr. Bahriany, who is a political figure of some distinction among Ukrainian exiles should bother himself turning out this sort of thing.

in Kirkus, 24:644, September, 1956.

It has a sense of being authentic, first hand material. The exact period is not indicated, but presumably it dates back a decade.

Harlan, H.O., in Library Journal, 81:2958, December 15, 1956.

A portrait of a remote, fear-gripped land, this novel is especially interesting for its detailed description of Siberian hunting. Well written.

Havinghurst, Walter, "Book Review" in New York Herald Tribune, February 10, 1957.

Mr. Bahriany's novel is in some of its aspects a latter day "Green Mansions", underlined with political necessity... This eloquent and exciting adventure story is an equally exciting pursuit of political freedom. It is a novel of chivalry and valor, unexpected themes in our grubby fiction.

Mitgang, Herbert in New York Times, March 17, 1957, page 38.

Ivan Bahriany's story is fantastic, earthy and evocatively written in elegant, Old European style. It is a novel to transport the mind into foreign lands.

Hogan, William in San Francisco Chronicle, February 5, 1957, page 19.

Bahriany's is a serious and disturbing talent as he analyzes such fundamentals as love, death and courage. From what few translations I have seen of the restricted, party-supervised Soviet fiction, Bahriany seems lucky to have shaken loose from this orthodoxy. For here he strikes out on his own...

Quigly, Isabel in Spectrum, November 30, 1956, page 800.

Large tracts of it seem to have been written merely to convey information. And it is written in (or perhaps translated into) such curious journalese as kills what effectiveness it might have had.

Times Literary Supplement, London, December 14, 1956, page 745.

An unusual book, and one of considerable charm.

Німецьке видання Das Gesetz der Taiga викликало дуже широке зацікавлення. Ми подаємо тут список журналів і часописів, які помістили статті про цей твір, включаючи тут і короткі витяги з деяких відгуків.

Про Тигролови в перекладі на німецьку мову писали такі німецькі, швейцарські та австрійські часописи:

Das Bücherblatt, Zurich, No. 11-12, November - December, 1961

Stuttgarter Nachrichten, Stuttgart, No. 272, 25.11.1961.

Buch-Hanza, Hamburg, No. 7, November - December, 1961.

Offenbach-Post, Offenbach, Nos. 11-12, Nov. - Dec., 1961.

Die Presse, Wien, January 6, 1962.

Salzburger Nachrichten, Salzburg, Nos. 4,5,6, January 7, 1962.

Wiesbaden Kurier, Wiesbaden, October 20, 1961.

Voralberger Volksblatt, Bregenz, No. 272, November 23, 1961.

Passauer Neue Presse, Passau, No. 286, February 12, 1961.

Linzer Volksblatt, Linz, No. 274, November 25, 1961.

Volkszeitung, Klagenfurt, No. 276, November 30, 1961.

Sonntagsblatt, Graz, No. 51, December 17, 1961.

Katholischer Kirchenanzeiger, Rosenheim, No. 43, October 22, 1961.

Österr. Landerbank, Wien, No. 11, November 1961.

Burgerlandisches Lehrerblatt, No. 10, October, 1961.¹

Der Überblick, Frankfurt-Mein, No. 4, 1961.

Втеча на волю, сповнене небезпек життя ловців і ловлених, незнайомі звичаї, а також і ніжна історія зворушливого кохання творять напружуючий інтерес і чар цієї книги.

Orient Mercur, Koln, No. 1, January, 1962.

В цій книзі ми переживаємо насамперед твердий іспит тих, яким безоглядне насильство влади пограбувало всі свободи й людську гідність.

Österr. Caritas Zeitschrift, Salzburg, No. 12, December, 1961.

Розповідь такою ж мірою напружуюча, як і зворушуюча серце. Змалювання не багатьох персонажів на яких концентрується увесь інтерес читачів, дуже переконливий... Книжка добра для молоді, також для парафіяльних бібліотек.

Neuer Bücherdinst, Wien, No. 4, December, 1961.

Deutscher Verband der Gewerbelehrer, Berufsschuljugend und Buch, Delmenhorst, January 17, 1962.

Один молодий українець, приречений за-ніщо до 25 років каторжних робіт, сповнений неприборканого стремління до волі. Це йому вдається... Багряний захоплює змальовує наближене до природи життя мисливців; тяжке горе приречених до примусових робіт каторжників; рівно ж, як і життя советських функціонерів; а також пригоди в східній частині Советського Союзу.

Walhalla & Praetoria Verlag, Regensburg /в десятих різних календарях за 1962 рік/

З безконечного ешелону, яким ГПУ-НКВД постачає в Сибір живу робочу силу, приречених до примусової праці людей,

---

¹Цитуємо все вище подане за: Українські Вісті, Новий Ульм, 21 січня, 1962 р., ст. 1.

тікає герой повісти. В тайзі він знаходить притулок у сибірських мисливців. Живе з ними й бере участь у полюванні на тигрів. В цьому "тигровому полюванні" зводить його доля з комісарем НКВД, який теж колись його вполював і знишив усе його життя, тепер він зводить з ним порахунок і тим примушений втікати далі, через Манджурію.

Heimat und Mission, Clairefontaine, February, 1962.

Надзвичайно суворе й тверде є життя в Сибірі, але скільки серпечної готовости знаходиться там у людей! Однак політичний нагай НКВД досягає теж і туди. Справжня дійсність промовляє з цього роману.

Bücherei Nachrichten, Salzburg, February, 1962.

Герой роману – політичний втікач, жертва найбрутальнішого комуністичного терору сталінської ери. Читач переживає тяжку долю героя, жертви найбезогляднішого насильства й пізнає наслідки системи, яка пограбувала в людей свободу і їхню гідність. Чисте кохання, що відбувається на цьому понурому тлі, особливо зворушливе. Хоробрість і лицарскість позначаються на цьому романі... Книга дуже рекомендується.

Neue Volksbildung, Wien, No. 2, 1962.

Bücherei und Bildung, Reutlingen, No. 2, 1962.

Westfälische Nachrichten, Münster, No. 71, 24-25, May 3, 1962.

Закони тайги тверді й безсердечні. ¹ великою є біда політично засуджених та запроторених у Сибір. Обидві ці особливості разом витворюють особливий інтерес до цієї книги, перекладеної з української мови, та спричиняють надзвичайне напруження /захоплення/. Ми переживаємо втечу одного засланця, розділяємо її з ним у сповненій небезпек тайзі, в поїзді жахливої нужди та горя під час вивозу в Сибір...

Mitteilung d. Einkaufszentrale, Reutlingen, No. 1, 1962.

...Головну частину книги займають мисливські переживання та змальовування тайги й життя в ній. Ці частини книги надзвичайно вражаючі й сповненні напружуючої атмосфери... Як захоплюючий пригодницький роман, ² книга добра для міських /муніципальних/ бібліотек.

---

²Все вище подане цитуємо за: Українські Вісті, Новий Ульм, 6 травня, 1962 р., ст. 1, 5.

Münchner Merkur, München, No. 2, September 23, 1962.

Барвисто й цікаво... пише українець Багрянний про пригоди втечі одного молодого українця, засудженого й вивезеного на Далекий Схід на каторгу... Дуже яскраво описані люди, тварини та рослини незнайомої смуги... Величає представлення полювання на сибірського тигра... Дуже добра книга для молодих людей...

Schöne Welt, Wien, No. 12, 1962.

Welt und Wort, München, No. 4, 1962.

В цілому ця книга є енергійною й переконливою пересторогою та красномовним свідченням проти "благословення" ГПУ.

Das neue Buch, Bonn, No. 5, 1962.

Ці красномовні й хвилюючі пригоди – це роман про лицарськість і хоробрість.

Das gute Buch, Neustadt-Weinstr. No. 6, 1962.

Westdeutsche Allgemeine, Essen, No. 285, December 8, 1962.

Читач... не без глибокої задуми кладе цю книжку по прочитанні на стіл...

Südkurier, Konstanz, No. 289, December 14, 1962.

Honne Zeitung, Balve, No. 36, September 8, 1962.

St. Pöltner Zeitung, St. Pölten, No. 50, 1962.

Evangelischer Buchberater, Göttingen, No. 4, October-December, 1962.

Bücher für den Feierabend, Weinheim-Bergstr., Folge 2, 1962.³

Польська програма на радіовисильні "Вільна Європа" з дня 23 травня, 1961 року, прихильно відгукнулася на появу Саду Гетсиманського французькою мовою /ця програма була повторена чотири рази/. Ціла стаття була ~~за~~писана на магнітофоні й повністю видрукована в Українські Вісті, 28 травня, 1961 року.

---

³ Все вище подане цитуємо за: Українські Вісті, Новий Ульм, ч. 4, 27 січня, 1963 року, ст. 4.

ВИСНОВКИ

Іван Багряний – поет, письменник, активний громадський та політичний діяч, муж, батько і, нарешті, впродовж довгих років, тяжко хвора людина, яка більшість свого життя проводила в санаторії. Все ж таки, подивуватиметься нам той запал з яким він працював і як багато він написав. Тут ми згадуємо теж і про його публіцистику, яка кількістю перевищує мабуть його літературний доробок. Це стверджуємо з великим жалем, бо якщо б Багряний не розділював свого таланту в різних ділянках громадського, політичного та мистецького життя, то ми напевно мали б багато більше його літературних творів. Не було б теж того від'ємного впливу публіцистики та журналістики на його творчість, що як завважили деякі критики, як: Володимир Державин, Анатолій Юрицький, Юрій Шерех, Юзеф Лободовський і інші, відбилося негативно на його творах.

Поминаючи ці недотягнення, Багряний вніс все ж таки в українську літературу багато позитивного й нового.

Його поетичні твори, лірика, сатира і дитячі оповідання, мають властивість звертати увагу читача на ті суттєві речі, які зводяться постійно до наступних основних понять: Україна, батьківщина, рідна мова і боротьба за всі ті цінності.

Поезія писана автором у його юних роках, має в собі елементи юности, бадьорости й життєрадісности. Нагадує вона собою лірику Олекси Влизька а може навіть Бажана молодих років. Сатира Багряного є дуже влучною, колючою, а такі поеми, як "Монголія", "Вандея", "Скелька", "Собачий бенкет" та "Гуляй-поле", ставлять його в ряди кращих українських поетів. Думку, що Багряний був одним із визначніших українських поетів, не вважаємо за перебільшення.

В прозі сучасної української еміграції Багряний був теж одним із кращих, особливо в тих жанрах і в тій тематиці, що письменник їх культивував – Багряний не мав собі рівних. В нього був хист одухотворювати своїх героїв, вливати в них життя, і це вміння створювати, малювати пластичні постаті людей, це велика додатня риса Багряного як мистця.

Своїм памфлетом Чому я не хочу вертатися на "родіну", він задекларував права і гідність української людини. У всіх своїх літературних творах, що слідували після цього, Багряний розгортав ту саму ідею, боротьби за гідність власного "Я", ніби хотів цим утвердити її тільки в ширших розмірах. І Петро в романі Огненне Коло, і Григорій Многогрішний в Тигроловах і Андрій Чумак в романі Сад Гетсиманський, а останньої і Максим Колот в повісті Людина

біжить над прірвою, це втілення мрії Багряного, якою повинна бути українська людина, це його віра, що такою саме ця людина і є. Ця віра у велич духа української людини дуже сильно передається читачеві і тому твори Багряного будуть завжди популярними, бо читач знаходить там ідеал людини, до якого всі змагають, а тільки вибрані їх досягають.

BIBLIOGRAPHY

Bahrianyi, Ivan, Anton Bida - Heroi Truda, (vidpo-vid' liudolovom povist' pro Di-Pi), Ukraina, 1956, 269 p.

This is a satirical work about the forced repatriation of displaced persons after World War II and their reaction to the same.

(-----), Buinyi Viter, Roman, Munchen, Ukraina, 1957, 423 p.

This is the first part of a trilogy which was not finished. It is called Marusia Bohuslavka and deals with the arising conflict in the consciousness of Ukrainian young people under the Soviet regime.

(-----), Heneral, (Komedia - Satyra), Ukraina, 1948, 94 p.

Bahrianyi calls this work a comedy - satire, because in it he looks at the world from a prospective of the year 2041 and sees, presumably as in the theatre, his epoch.

(-----), "Hymn ukrains'koi molodi", in Novi Dni, issue of July, 1954, No. 54. p. 2.

The anthem that was written by the author for the Organization of Ukrainian Democratic Youth.

(-----), Zoloty Bumerang, Zbirka poeziy, Resh-tyky zahublenoho, konfiskovanoho ta znyshchenoho 1926 - 1946, Prometey, 1946, XXIX - 175 p.

This book of poetical works by Bahrianyi was recreated from memory by the poet, since original publications were either lost, confiscated, or destroyed by the Soviets.

(-----), Kazka pro lelek ta Pavlyka-mandrivnyka, Ukraina, 1958, 46 p.

A fairy-tale for children, well written and illustrated by the author.

Bahrianyi, Ivan, Liudyna bizhyt' nad prirvoiu, Roman, Ukraina, Novyi Ul'm, 1965, XIV - 329 p.

This book was published after Barhinyi's death, and deals with trials and tribulations of the man named Maksym Kolot, trying to survive between two enemy lines: German and Russian.

(-----), Morituri, dramatychna povist', Biblioteka Novitnioi Literatury, Zolota Brama, 1947, 126 p.

This work describes in vivid details the life in Soviet prisons, interrogations, and convictions of innocent people.

(-----), Ohnenne kolo, povist' pro trahediu pi d Brodamy, Novyi Ulm, Ukraina, 1953, 202 p.

This book describes the battle of Brody in which the division of Ukrainians was left alone by the Germans to defend this town and was completely wiped out by the Soviet Army.

Bahrianyi, Ivan, "Pole", in Moloda Ukraina, issue of January, 1962, No.89, p.2.

A poem about fields, open country, and battle grounds, first published in Kharkiv, 1928.

(-----), Rozhrom, povist'-vertep, Prometey, 1948, 125 p.

This story is of Soviet oppression and the German invasion of Ukraine and heroic resistance of the Ukrainian people against the enemy.

(-----), Sad Hetsymanskyi, Roman, Novyi Ulm, Ukraina, 1950, 560 p.

This book was acclaimed by critics as a fascinating story and compared with Boris Pasternak's Doctor Zhivago, and Arthur Koestler's Darkness at noon. It depicts the grim methods of political interrogations in the Soviet prisons and is believed to be biographical.

(-----), Telefon, Ukraina, Novyi Ulm, 1960, 45 p.

Well written and illustrated by the author, story for children.

Bahrianyi, Ivan, Tyhrolovy, Roman v dvokh chas-tynakh, (vydannia druhe), Prometey, Detroit, 1955, 272 p.

This book was first published in 1944 under the title Zvirolovy and won first prize at the literary competition in Lviv. It is an adventure story that appeals to people of all ages. It was translated into several languages.

(-----), "Uryvky" (z poemy Skel'ka), in Zhyttia i Revoluciya, Derzhavne Vydavnytstvo Ukrainy, Kyiv, issue of January, 1929, p. 79, 80.

This is a fragment from the poem "Skel'ka", published in Kyiv in 1929 and later strongly criticised by the Soviet official critics.

Translations of Ivan Bahrianyi's works.

Bahriany, Iwan, Das Gesetz der Taiga, die Geschichte einer abenteuerlichen Flucht, Verlag Syria, Koln, Graz, 1962, 255 p.

Bagriany, Ivan, Le Jardin de Gethsemani, roman traduit de l'Ukrainien par G. Alexinsky, Nouvelles Editions Latines, Paris, 1961, 451 p.

Bahriany, Ivan, The Hunters and the Hunted, a novel of high adventure in the Shangri-la of the U.S.S.R., Burns & MacEachern, Toronto, 1954, 270 p.

Bahryany, Iwan, "Why I do not want to go 'home'" in The Ukrainian Quarterly, Vol.II, No. 3, Spring, 1946, pp. 236 - 251.

The critical reviews of Bahrianyi's literary works.

Alexinsky, G., "Le jardin de Gethsemani" in Ukrainski Visti, Novyi Ulm, No. 14, April 2 - 9, 1961, p.2.

Ukrainian translation of Alexinsky's introduction to the French edition of Sad Hetsymanskyi.

Bender, Vitaliy, "Bahrianyi z blyz'ka" in Ukrainski Visti, issue of September 20, 1964, pp. 2 and 3.

An attempt to give a picture of Bahrianyi as a born leader and extrovert.

Chaplenko, Vasyl, "Dlia koho potribna krytyka" in Novi Dni, issue of January 1964, pp. 7 - 9.

The author claims to be the one who did first corrections on the manuscript of Tyhrolovy in 1943, and in this article he states that it was a very poor piece of work. He points out the changes and additions he had to do to make it as we see it today.

(-----), "Vymushene Vyiasnennia" in Novi Dni, issue of May, 1964, pp. 12 - 15.

Because his first article brought out many indignant letters, including one from the widow of late Ivan Bahrianyi, the author tries to explain his point of view concerning Tyhrolovy.

Chornohai, Vasyl, "Poema vseperemozhnoho optymizmu" in Novi Dni, issues of June and July, 1953,.

A well founded analysis of Tyhrolovy, which deals with the problem of overpowering optimism in the story.

Danylenko-Slobidskyi, K., "Moya ochna stavka z I. P. Bahrianyu" in Ukrainski Visti, issue of May 3-10, 1964, p. 6.

A biographical incident in the life of the author, who met I. Bahrianyi in prison, and tremendous admiration for him.

Dyvnych, Yurii, (Lavrinenko), "Ivan Bahrianyi" in Lysty do Pryiateliv, issue 9-10, 1963, Year XI, No. 127-128, New York, pp. 1 - 6.

This very informative article deals with literary biography of Bahrianyi, and analyses some of his work as well.

Himmelreich, K., "Ivan Pavlovych Bahrianyi" in Ukrainski Visti, issue of December 8, 1963, No. 50, p.5.

Evaluation of Bahrianyi as a politician, underlining his ability to attract and hold people's attention.

Horbach, Anna-Halia, "Ukrainska literatura v pisliavoyennykh nimeckyykh perekladakh" in Suchasnist', issue of January, 1963, No. 1(25), p. 53.

This article characterises the German edition of Tyhrolovy (Das Gesetz der Taiga), giving some bibliographical data and short critical references.

Hryshko, Vasyl, I., Zhyvyi Bahrianyi, Novyi Ulm, 1963, 30 p.

This report substantiates by means of argumentations the theory of the everlasting popularity and reality of Bahrianyi's ideas.

Hubarzhevskyi, I., "Svitohliadovyi kontur Ivana Bahrianoho kriz' pryzmu yoho romanu 'Marusia Bohuslavka'", in Moloda Ukraina, issue of April, 1965, No. 122, pp. 7 - 11.

Analysis of Marusia Bohuslavka aiming at the presentation of an ideological profile of the author and his religious point of view on youth in the Soviet Ukraine.

Ivanys, V., "Slovo pro politychnu i suspil'nu diyalnist' I. P. Bahrianoho" in Ukrainski Visti, issue of February 23, 1964, No. 8, p. 4.

An article about the political and social activity of Bahrianyi containing very valuable biographical details of his life.

Iyewliw, D., "Ivan Pavlovych Bahrianyi", an unpublished lecture, delivered at a reception in memory of Bahrianyi.

This lecture contains very competent analysis of Sad Hetsymansky.

Kachurowskyi, Ihor., "I. Bahrianyi 'Zoloty Bumerang'" in Litavry, Salzburg, No. 1, April, 1947, pp. 71 - 73.

Evaluation of Bahrianyi as a poet, and analysis of Zoloty Bumerang as a poetical work.

Kostetsky, I., "Stattia pro roman" in Literaturna Hazeta, Muenchen, No. 11, issue of November 1958.

A very detailed analysis of Marusia Bohuslavka, which brings to light the positive and negative sides of the story.

Kostiuk, Hryhorii, "Zvelychnyk vidvazhnykh i chesnykh" in Slovo, New York, Volume 2, 1964, pp. 271 - 282.

A very competent survey of Bahrianyi's work. It divides his literary life in four periods, gives critical analysis, and refers to the critical reviews of his translations into other languages.

Kravcheniuk, Osyp, "Ukrainika zakhidnio-evropeyskymy movamy vid 1945 po 1962" in Slovo, Volume 2, 1964, pp. 345, 346.

In this study the author gives a description of Ukrainica in West-European languages in the years 1945 to 1962, including Tyhrolovy and Sad Hetsymanskyi.

Krymskyi, Volodymyr (Bilyns'kyi), "Try postati Ukrain's'koyi literatury" in Homin Ukrainy, issue of January 7, 1965, pp. 18, 22.

A comparison of I. Bahrianyi with Yuriy Klen and Leonid Mosendz. The author insists that Bahrianyi could not write any poetry in exile; therefore he could not even be compared to the other two. A very subjective article.

K-yi, Ivan, "Literaturni Syluety" in Slovo, New York, Volume I, 1962, pp. 327 - 331.

Evaluation of I. Bahrianyi as a writer and an attempt to place him in the belletristics among the Ukrainian writers in exile.

Livyc'kyi, M., "Velyka liudyna i velykyi ukrainec'", in Ukrainski Visti, issue of September 1 - 8, 1963, pp. 1, 4.

An address of the President of the Ukrainian National Rada at the grave of I. Bahrianyi.

Lobodowsky, Josef, "Ogrod Getsemanski" in Kultura, Paris, Institut Literacki, No. 1, 1951, pp. 135 - 143.

We consider this article the most objective analysis of Bahrianyi's book Sad Hetsymanskyi, of all analysis published to that effect.

Miakovskyi, V., "Notatka pro tvorchist' I. Bahriano", in Ukrainski Visti, Novyi Ulm, No. 9, issue of March 1, 1964, p. 4.

A very positive criticism of I. Bahrianyi as a poet and his comparison to Taras Shevchenko.

Moroz, M., "Ivan Bahrianyi 'zapliushchuie' ochi i pyshe Buinyi Viter" in Homin Ukrainy, Toronto, No. 41 and 42, issues of October 1958, p. 10.

In this article the author criticises I. Bahrianyi very severely for his glorification of the lowest kind of people and his belief in the Ukrainian youth under the Soviets.

Naddniprianec, Volodymyr, "Rozhrom", a fragment from the book Na literaturnomu bazari, in Kanadiyskyi Farmer, No. 33, issue of August 19, 1963, p. 9.

This article, as well as the entire book edited by the S.V.U. (Association for the Liberation of Ukraine) slanders Bahrianyi by stating that he was neither poet nor writer, but imitator of Khvyliowy, Verbycka, and others.

Nytchenko, Dmytro, "Vydatna postat' nashoi doby" in Ukrainski Visti, issue of February 23, 1964, p.5.

Characteristic of Bahrianyi as an outstanding figure of our time. Also very detailed biographical data.

Podoliak, Borys, (Hryhorii Kostyuk), "Poeziya, vichnist', chas", in Zoloty Bumerang, Prometey, 1946. VII -XXIX.

Introduction to the book. Gives analysis of the poems and short literary biography of the author.

Rakhmannyi, Roman, (Oliynyk), "Slovo pro poeta shcho khotiv buty til'ky liudynoiu" in Suchasnist', Munchen 2, No. 10(46), issue of October 1946, pp. 18 - 22.

This article analyses I. Bahrianyi as a poet and also as a human being, who wanted to remain just that. It also praises Bahrianyi for bringing to light the life of the Ukrainian people under Soviet regime and their struggle for survival.

Rakhmannyi, Roman, (Oliynyk), "Propashcha syla" in Ukrainski Visti, No. 59, issue of July 23, 1959. p. 1.

In this article the author oposes people, who because of different party affiliations, try to discredit literary works of Ivan Bahrianyi.

(-----), "De khodyv vin bosymy nohamy", in Nasha Meta, issue of September 28, 1963.

The author, having known Bahrianyi personally, gives his opinion of Bahrianyi as a writer and a poet.

Sherekh, Yurii, (Sheveliov), "Styli suchasnoyi ukrains'koi literatury na emihracii" in M.U.R., Zbirnyk literaturno-mystec'koi problematyky, Munchen, 1946, No. 1, pp. 54 - 80.

An attempt to evaluate Bahrianyi's style of writing as that of an neoexpressionist.

(-----), "Nasha suchasnist' - nashe mystectvo", in Dumky proty techii, Publicystyka, Ukraina, 1948, p. 78.

In this article the author deals with three concepts in art, in which I. Bahrianyi represents the third concept - goodness in spite of era.

(-----), "Liudyna velykoho ni", in Novi Dni, Toronto, No. 95, issue of December 1957, p. 28.

A very short article which analyses and highly praises Sad Hetsymanskyi, showing also some deficiencies in the book.

(-----), "Pry bytiy dorozii", in Dumky proty techii, Ukraina, 1948, pp. 80, 81.

This article deals with the provincialism in the Ukrainian literature and cites I. Bahrianyi as a representative of same.

(-----), "Roku Bozhoho 1947", in Novi Dni, Second Year, No. 15, issue of April, 1951, pp. 14 - 20.

Extensive article about the works of the Ukrainian writers and poets in 1947 (in exile), including I. Bahrianyi.

Shlemkevych, M., "Pryvit tvorciam", in Lysty do Pryiateliv, New York - Toronto, No. 6, issue of June 1957, pp. 9, 10.

A complimentary review of the English edition of Tyhrolovy under the title The Hunters and the Hunted.

Shynkar, P., "Rik bez Bahrianoho" in Ukrainski Visti No. 37, issue of September 13, 1964, pp. 1, 4, 5, 8.

Evaluation of Bahrianyi as a writer, poet, painter, politician, publicist, and a statesman in retrospect a year after his death.

Svaroh, Vadym, "Dorohy, shcho ne vedut' nikudy", Novi Dni, No. 111, issue of April, 1959, pp. 14 - 21.

The author questions the statement made by I. Kostetskyi in his article "Stattia pro roman", in which he insists that Western readers could not understand or be impressed by Marusia Bohuslavka.

(-----), "Pro mertve i pro zhyve" in Novi Dni No. 100, issue of May, 1958, pp. 6 - 11.

A very competent analysis of Bahrianyi's work Marusia Bohuslavka.

(-----), "Na shliakhu do vlasnoho syliu", in Novi Dni, No. 95, issue of December, 1957, pp. 13 - 19.

On pages 14 and 15 of his article, the author gives a short analysis of the first chapter of Tyhrolovy.

(-----), "Liudy, chasy i mova", Novi Dni, No. 108, issue of January, 1959, pp. 11, 14.

In this article the author describes Bahrianyi's contribution to the development of the Ukrainian language.

(-----), "Modernism i nasha literatura", Novi Dni, No. 192, issue of September, 1957,

A positive review of Bahrianyi's modernism in his work Tyhrolovy.

Svaroh, Vadym, "Dva vymiry sercia" in Novi Dni, No. 203, issue of December, 1966. pp. 4 - 8.

A well written article about latest book by Bahrianyi Liudyna bizhyt' nad prirvoiu.

Tarnavsky, Ostap, "Switova literatura v 1956 roci" in Kyiv, No. 4, July - August, 1957, p. 156.

A reference to the fact that The Hunters and the Hunted was chosen for review by Time magazine from seven thousand other books written at the same time and highly acclaimed.

OT (Tarnavsky, O.), "Pysmennyk 1957 roku" in Lysty do Pryiateliv, New York - Toronto, No. 3, issue of March, 1958, pp. 6, 7, 8.

In this article the author calls Bahrianyi the "writer of the year", describes him as a romanticist, and gives a short analysis of Marusia Bohuslavka.

Virnyi, Mykola, "Ivan Bahrianyi (2.10.1907 - 25.8.1963)" in Moloda Ukraina, No. 108 issue of October, 1963, p. 3.

Biographical details of Bahrianyi's life.

Volyniak, Petro, "Liudyna, pys'mennyk i politychnyi diach" in Novi Dni, No. 95, issue of December, 1957, p. 5.

This article characterizes Bahrianyi as a man, a writer, and a politician. Also gives some valuable biographical details.

(-----), "Ivan Bahrianyi u Montreali i Ottawi" in Novi Dni, No. 112 issue of May 1959, pp. 24 - 28.

Author describes Bahrianyi's visit to Canada in 1959 and the reaction of the reporters and people who met him.

(-----), "Rozмова z Ivanom Bahrianym" in Novi Dni, No. 108, issue of January 1959, pp. 15 - 17.

Author's interview with Bahrianyi.

(-----), "Ivan Bahrianyi u Toronti" in Novi Dni, No. 110, issue of March 1959, pp. 18 - 20.

This article deals with Bahrianyi's visit in Toronto.

"Lyst V. K. Vynnychenka, Munchen, 20.X-50, do I. P. Bahrianoho v Ulmi" in Ukrainski Visti, Nos. 14 - 15 issue of April 2 - 9, 1961, pp. 1, 12.

Vynnychenko gives a very high appraisal of Sad Hetsymanskyi and advises Bahrianyi to publish this book in other languages.

Yuryniak, Ana⁺folii, "Koly pys'mennykovi pereshkodzhaye publicyst" in Kyiv, Philadelphia, No. 2, issue of March - April, 1954, pp. 66 - 75.

Analysis of Ohnenne Kolo which stresses the fact that Bahrianyi, the publicist, interferes with Bahrianyi, the writer, thus lowering the value of the book.

(-----), "Poeziya optymizmu i tvorchoyi praci" in Literaturnyi tvir i yoho avtor, Buenos Aires, Peremoha, 1955, pp. 228 - 239.

Very high evaluation of Bahrianyi's poetry.

Zhdanovych, O., "Spravzhnia podiya", in Ukrainske Slovo, Paris, Issue of April 23, 1961, Quoted by Ukrainski Visti, No. 18 issue of April 30, 1961, p. 1.

This article brings to the attention the fact that the one possible minus in Sad Hetsymanskyi, the lack of a clear definition of national conflict, could be considered as a plus, as far as a French reader is concerned, because it lets the reader draw his own conclusions.

ABSTRACT

In this thesis we aim to evaluate the literary works of Ivan Bahrianyi. The field of his interest was very wide, including political, publicistic and organization works. We excluded all this, and concentrated on his poetical and prosaic work that has literary value.

In the first chapter we give the biography of Ivan Bahrianyi. The essence of this biography is as follows: born on October 2, 1907 in the village of Kuzemeni, between Okhtyrka and Poltava. His father Pavlo Lozoviaha was a bricklayer, his mother was of peasant stock. After finishing the equivalent to high school, he attended the University of Kyiv in the Faculty of Arts. He completed all courses, but, because of his political involvement, was not allowed to write the final exams for his diploma. The main reason for this was his literary activity in which he would not comply with the party's doctrine and would not accept a Bolshevik theory of party subordination. His poetry reflected his love for his people and Ukraine, as an independent country and his dislike for everything that reflected Russian Bolshevik imperialism. For this, he was arrested in 1932 and sent to Siberia, where he remained until 1936. He escaped from concentration camp and was

hiding at large until 1938, when he was rearrested and sentenced to death. Because of a change in administration and lack of evidence, his sentence was commuted to imprisonment. After two years and four months, he was sent home to recuperate from the tuberculosis he contracted in prison (under supervision of the N.K.V.D.).

During the war, he escaped to Western Ukraine where he worked for the Insurgent Army in the field of propaganda. Later he went to Germany, by way of Yugoslavia and Austria. He made his home in Neu Ulm, Germany. There he worked very intensively in the literary circle "M.U.R." and initiated the Ukrainian Revolutionary Democratic Party, of which he was leader until his death, on August 25, 1963. He died in a sanatorium of tuberculosis and heart failure.

Chapter II deals with the poetical works of Bahrianyi, in general, and with his book of poetry, Zolotyi Bumerang, in particular. The reason for this approach is the fact that most of his works edited in the Soviet Ukraine were confiscated and destroyed or lost. Zolotyi Bumerang which was published after Second World War in Germany, was a collection of the works which the poet recreated from memory, and just fragments of past publications.

His poetry was written in modernistic style, and most of it is in vers libre. As a lyricist, he found new poetical expressions that could be compared with those of

the best poets. His satire has philosophical overtones, and was aimed primarily at the Soviet regime. And then there are poems such as "Sobachyi benket", "Monholiya" and others, which are allegories. The group of poems entitled "V poti chola" is written especially for working class people. Here he talks about bricklayers, carpenters, shoemakers and such, as if they were people of very special capabilities.

There is much symbolism and expressionism in his poetry. He was a very temperamental writer with a philosophical approach.

Chapter III deals with Bahrianyi's prose. Most of this work was done in the last period of his life. Some critics say that Bahrianyi turned to prose to achieve broader canvases for expressing his views. In most of his works, he tried to ascertain the value of Ukrainian as a human being who is entitled to the same considerations and privileges as a person of any other nationality.

In his works, he condemned the regime that took the freedom of all these things away from his people and from him, while he was still there. In some of his works, the life of the main hero is described in such vivid details that critics considered them to be autobiographical (Tykhrolov, Sad Hetsymanskyi and others). It could very well be

the truth, because knowing his biography, we can be sure that the horrors of Soviet prisons did not by-pass him. In spite of all the hardships of people's lives under communism, Bahrianyi's works have an optimistic outlook, his heroes come out victorious in conditions where most people could not even survive. Bahrianyi was a creator of a positive hero in every sense of this word. His heroes have the vitality and energy of a very unusual kind of people. They have a goal to achieve, and they follow the road to it, no matter what. It was not easy to make these people believable to readers, but Bahrianyi did it, and therein lies his greatness as a writer.

In chapter IV, we discuss Bahrianyi's works translated into other languages.

Bahrianyi understood, more than anybody, the great need and necessity for Ukrainian literature to make its way into the Western European world, and tried to translate his works into other languages.

His book Tyhrolovny was translated into English as The Hunters and the Hunted; into German as Das Gesetz der Taiga; and into Dutch as Di Vlucht in de Taiga. They all were very well received by critics and readers alike, and soon had to be republished because of popular demand.

His work Sad Hetsymanskyi was translated into the French language under the title Le Jardin De Gethsemani and was also well received by critics. They compared this book to those of Arthur Koestler Darkness at Noon and

Boris Pasternak's Doctor Zhivago. In fact, the critics considered Le Jardin De Gethsemani to be of greater value, because of its optimistic character.

To conclude everything sad of Bahrianyi, we feel obliged to state that Bahrianyi as a poet and writer left his mark on the Ukrainian literature in exile, and that he was one of the few outstanding men of our times.